

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK
MÅNEDSSKRIFT

APRIL 1982 NUMMER 4

Indhold:

Poul Andersen: Troels Fink 70 år	105
H. P. Jensen: Em. Detlev Bærentzen: Nordslesvig i Danmark	108
Troels Fink: Mindretalsskolerne	111
Jørgen Thorborg: Med agent Holck som rejsefører	116
Fr. Rudbeck: Det nationale styrkeforhold forrykket	121
Bjørn Svensson: Nazismen og Sønderjylland	123
Erik Larsen: Lærerkår i enklaverne	127
Boganmeldelser	131
Grænselandsdagbog	133

Oplysninger om Vester Vedsted Efterskole

På Ungdomshøjskolen ved Ribe – den tidligere Vester Vedsted Efterskole – er vi i færd med at skrive skolens historie fra oprettelsen som grænselands- og efterskole i 1895 til i dag. Alle, som ligger inde med oplysninger, hvadenten det er mundtligt, skriftligt eller i form af billeder, og som vil hjælpe os ved at lade os høre eller gennemse dette materiale, bedes venligst kontakte skolens kontor.

Med venlig hilsen

Ungdomshøjskolen ved Ribe
Vester Vedsted
6760 Ribe
Tlf. 05 - 44 50 04

Sønderjysk Månedsskrift

udgives af Historisk Samfund for Sønderjylland, men alle kan tegne abonnement, uanset om man er medlem eller ikke.

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT koster 75,- kroner årlig (heri er medregnet MOMS og portoudgifter). Enkeltnumre kan købes for 8,- kroner stykket, større særnumre eller dobbelthæfter beregnes der dog en særlig pris for.

SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFT kan bestilles hos Historisk Samfunds ekspedition, Haderslevvej 45, 6200 Åbenrå. Telefon (04) 62 46 83. Daglig kl. 9-16. Lørdag lukket.

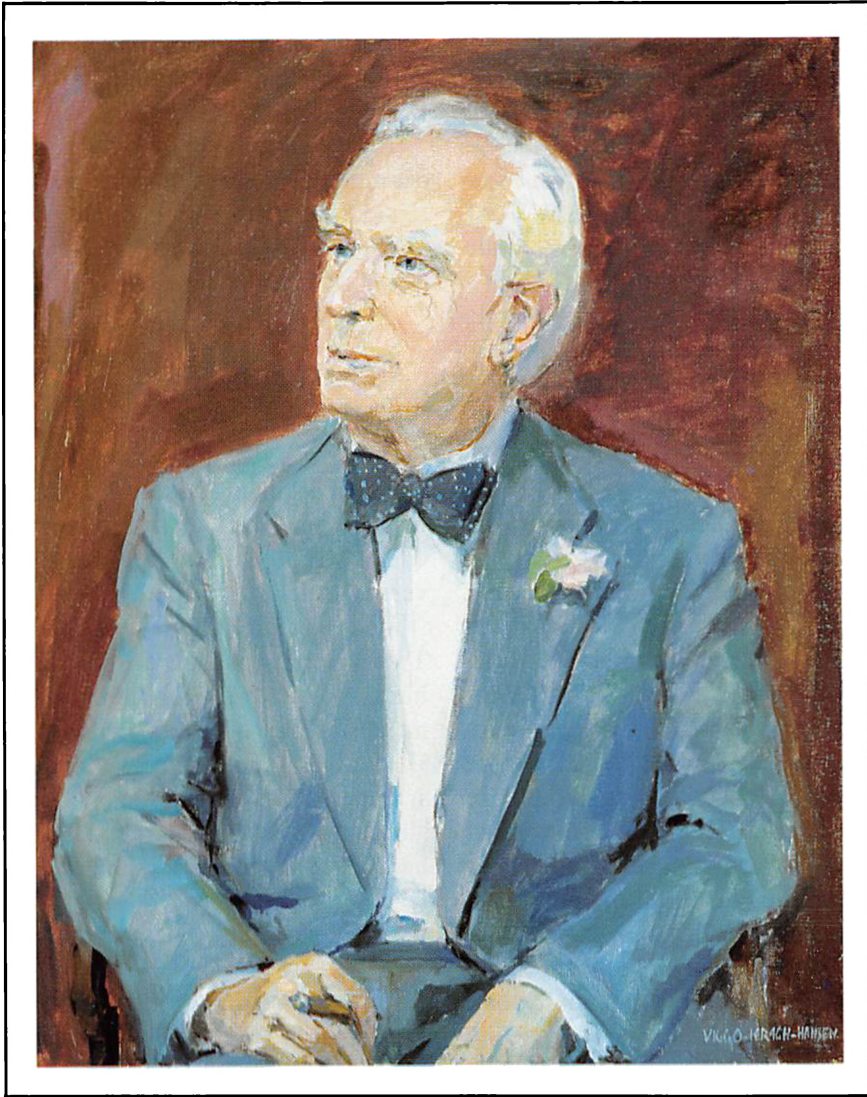
SØNDERJYSK MÅNEDSSKRIFTs redaktion:

Jørn Buch, Marielystvej 10, Haderslev. Tlf. (04) 52 33 08.

Inger Bjørn Svensson (ansv.), H. P. Hanssensvej 9, Haderslev. Tlf. (04) 52 17 37.

Prøvehæfter (overskudshæfter) sendes gratis og gerne efter anmodning.

Redaktionen påtager sig intet ansvar for artikler m.v., der indsendes uden aftale.

Troels Fink 70 år

1912 – 18. april – 1982

Af POUL ANDERSEN

At blive født på Dybbøldagen d. 18. april indebærer næsten en forpligtelse. Når det så sker i 1912, hvor den nationale kamp for

alvor viste dansk fremgang, og tillige født i en slægt, der var levende engageret i alt dansk arbejde, ja, så har Troels Finks vej

gennem de forløbne 70 år næsten været forudbestemt.

Åbenrå har været centrum for Troels Fink. Her voksede han op, gik i skole og tog studentereksamen. Efter afstikkere til København, Århus og Flensborg, var det stadig Åbenrå, der trak. Idag bor han i et af Åbenrås smukke huse på den charmerende vægterplads. Ringen er sluttet.

Uden at gengive den blå bog kan nogle oplysninger om Troels Finks færden være på sin plads.

*

Allerede som ganske ung kom han ind på den sønderjyske arena. Umiddelbart efter afslutningen af sit historiske studium blev han som nybagt cand.mag. sekretær hos politiadjudanten, amtmand Kr. Refslund Thomsen. Det var i de bevægede år, hvor Nazismen havde fået tag i den hjemmetyske befolkning, hvilket stillede store krav til dansk øvrighed i Nordslesvig. Fare med lempe, uden at give køb. Efter to år i sekretariatet fortsatte han sine studier, der i 1941 resulterede i disputatsen om udstykningen i Sønderjylland, en disputats, der gav den 29-årige titel af dr. phil og en lærestol ved Århus universitet som lektor i Sønderjyllands historie.

Men forbindelsen til Sønderjylland blev ikke afbrudt. I årene 1940-42 beklædte han posten som sekretær i »De sønderjyske danske Samfund«. Danske Samfund var i 1933 oprettet af direktør Martin Hammerich i 32 grænsesogne, den såkaldte skæve firkant. Efter besættelsen i 1940 udvidedes denne sammenslutning til at omfatte hele Nordslesvig.

Fra denne tid stammer en del af hans uhyre kendskab til landsdelen, dens befolkning, dens slægtforbindelser, og til hvem der sad på gårdene. Han har selv sagt, at han i lighed med hjuleren i Skærbæk i de år tilså danskheden i Nordslesvig. Hjule-

ren i Skærbæk skrev under fremmedherredømmet på et åbent brevkort til H. P. Hanssen: »Jeg tilser dagligt danskheden. Den har det skidt.«

Troels Finks indberetninger var ikke så pessimistiske. Hans besøg i hvert sogn satte sig spor i det sammenhold, der danske imellem skabtes i besættelsestidens spændingsfyldte år.

*

Det var med beklagelse, man i Sønderjylland måtte tage afsked med Troels Fink, da han drog til Århus, hvor han først som docent, så som professor fik Sønderjyllands historie placeret lidt mere fremtrædende end det tidligere havde været skik på universiteterne.

Ved siden af universitetsgerningen var Troels Fink også en flittig skribent. Af hans mange publikationer skal her blot nævnes »Rids af Sønderjyllands historie«, »Ustabil Balance. Dansk udenrigs- og forsvarspolitik 1894-1905« samt »Vejledning i studiet af Sønderjyllands Historie«, som han udgav i samarbejde med J. Hvidtfeldt.

*

Mange opgaver blev i disse år lagt på hans skuldre. Således var han udenrigsministeriets konsulent i slesvigske spørgsmål, administrator af godset Sandbjerg, der var skænket til Århus universitet, og leder af kursus for journalister på universitetet.

1959 blev Troels Fink udnævnt til generalkonsul i Flensborg. Med hans ekspertise på det sønderjyske område var det et lykkeligt valg, at Troels Fink kom til at beklæde denne post.

Det blev travle år i Flensborg, hvor han »tilså danskheden i Sydslesvig«. Bestandig var han på farten. Ved store møder og i små forsamlingshuse, både nord og syd for grænsen. Altid parat til at øse af sin store viden om Sønderjyllands spændende og

indviklede historie, som han klart og koncist forelagde, så baggrunden for sproglige og nationale modsætninger, konger og her-tugers stridigheder og politik, trådte leven-de og tydeligt frem for tilhørerne.

*

Foredragsvirksomheden var imidlertid kun et lille hjørne af Troels Finks virke i Flensborg. Hovedopgaven som generalkon-sul, at være kontaktleddet mellem Køben-havn og Kiel, krævede hans diplomatiske evner. At arbejdet lykkedes, viser den re-spekt, der stod om ham fra såvel tysk som dansk side, da han efter 17 år trak sig til-bage. Han er blevet hædret med blandt an-det kommandørkorset og det tyske for-tjenstkors.

Åbenrådrengen vendte tilbage til barn-domsbyen, dog ikke for at sidde med hæn-derne i skødet. Et nyt initiativ fra Troels Fink var oprettelsen af Institut for Græn-seregionsforskning, hvis direktør han var fra 1976-79, og her udkom hans store tre bindsværk om afstemningens historie: Da Sønderjylland blev delt. 1918-20.

*

Men Troels Fink er andet end en lærd professor, en titel der i øvrigt kun sjældent anvendes i omtale. Blandt sønderjyder er han Troels Fink. Man skal se ham vandre rundt som skovarbejder i plantagen, han ejer ved Tinglev. Han planter og fælder, sår kunstgødning, og på lune sommerdage tager han sin middagssøvn i skyggen af de træer, han har set gro op.

I selskab er han festlig, og viddet gni-strer. Er der ingen sangbøger, så istemmer han alligevel gerne en sang, for de fleste sange i »den blå« kan han udenad. Og ind imellem sang og alvorlige drøftelser ryster han anekdoter ud af ærmerne, og han kan altid mindst een til enhver situation, og of-te bliver de serveret på dejligt »affenråsk«.

Diamentrale modsætninger som Grundtvig og Storm P. citerer han ofte. Den sidst-nævntes barokke livsfilosofi ligger på linie med Troels Finks egen sans for humor.

I det ovenstående er kun nævnt et ud-pluk af Troels Finks mangesidige virke. Meget andet kunne med lige så stor føje været nævnt.

*

Det er helt selvfølgelig, at der fra Histo-risk Samfund for Sønderjylland bringes en lykønskning på 70-årsdagen til Troels Fink. Dog ikke kun et hjerteligt til lykke, men også en tak, dels for mange vægtige indlæg i Sønderjyske Årbøger og Sønderjysk Må-nedsskrift, men også fordi han, da landsar-kivar P. Kr. Iversen i 1966 på grund af sygdom trådte tilbage fra formandsposten, beredvillig lovede at overtage formandspo-sten i to år.

Formandsperioden blev imidlertid på fem år, hvor han myndigt og dygtigt ledede Historisk Samfund, og han blev ved sin fra-træden udnævnt til æresmedlem.

*

Vi har fra Historisk Samfund gerne vil-let udmønte vor tak i en gave, det foran gengivne maleri udført af maleren Viggo Kragh-Hansen. Historisk Samfund er ikke ene om gaven, også Landeværnet, Skoleforeningen, Sprogforeningen og H. P. Hanssens Mindefond er givere, og det bli-ver således en gave fra landsdelens natio-nale organisationer, hvor Troels Fink med råd og dåd har været virksom.

*

Med gaven følger vore bedste ønsker om, at mange, gode og rige arbejdsår end-nu må være Troels Fink beskåret til glæde for ham selv og til gavn for Sønderjylland.

Em. Detlev Bærentzen: Nordslesvig i Danmark

Af H. P. JENSEN

Interessen for gamle billeder er stor, så stor, at en faksimileudgave af Bærentzens populære billedværk fra 1856 »Danmark« er blevet udgivet.

H. P. Jensen, Agerskov, skriver om det imponerende værk, specielt om de syv medtagne nordslesvigske motiver i det smukke genoptryk.

For samlere af antikke bybilleder er Em. Bærentzen & Co.s lithografiske institut et kendt begreb ikke alene i Danmark, men også i Slesvig, Holsten og Hamborg. Det skyldes i første række billedværket Danmark, der udkom i 1856 og bragte litografier fra hele Slesvig. 1859 fulgte Holsten og Lauenborg med, 31 litografier med dansk og tysk tekst.

Emilius Ditlev Bærentzen var født 1799 og døde i 1868. Hans levned var bevæget men frugtbar. Det begyndtes i apotekerydelser, der fulgtes efter som kontorist på de vestindiske øer, sidenhen blev det kunstmaler i Danmark og ingen dårlig. På rejser i Frankrig og Tyskland stiftede han bekendtskab med den lithografiske reproduktion, der havde været i rivende udvikling siden 1820. Herhjemme grundlagdes dette år det kongelige Steentrykkeri, som Bærentzen kom til at udkonkurrere. Det lukkede 1843.

1838 havde Bærentzen grundlagt sin egen lithografiske anstalt, der straks slog an. 1845 trådte han ud af virksomheden, der dog fortsatte i hans navn, ledet af svogeren Emil Winning. Siden fulgte vekslende ledelse indtil ophøret i 1874.

Gennem årene spyedes en meget stor produktion ud, både løsblade og mindre og

større værker med litografier. En fuldstændig oversigt over virksomhedens produktion kendes ikke. Samlere kan derfor gang på gang overraskes ved at finde nyt med rod i Bærentzens litografiske anstalt.

De første års produktion havde især været portrætter. 1844 udkom Richardts billedværk om de danske herregårde. Det blev begyndelsen til en lang række billedværker med tekst.

Populariteten havde flere årsager. Folk havde ikke råd til nutidens gængse rejser. Smukke billeder fra alverdens lande, men især fødelandet var en erstatning. Romantikken og nationalfølelsen vakte interesse for landets natur og historie. De dyre malerier kunne i litografisk gengivelse blive hvermands eje. Vigtigst var dog litografiets overkommelige pris.

Billedværket Danmark kom efter den gode treårskrig. Interessen for Sønderjylland var stor, og litografierne med sønderjyske motiver forholdsvis talrige, 16 ud af værkets samlede tal på 77.

I faksimileudgaven af Danmark fra 1977 har Palle Lauring skrevet et udførligt forord og kommer ind på mange enkeltheder i forbindelse med værkets tilblivelse. Kun på et enkelt punkt voves et supplement til Lauring.

I det nationale røre i og omkring Sønderjylland havde billedkunsten spillet en ikke ringe folkelig rolle. Selv om danske kunstnere tidligt havde interesseret sig for Sønderjylland, var deres arbejder kun sjældent kommet i billige og gode, større udgaver. Det var derimod sket i stor stil fra tysk side. De kendteste navne er Wilhelm Heuer hos Charles Fuchs i Hamborg, Mi-

Udsigt mod Aabenraa.

chael Kurz i Hermann Biernatzkis: Schleswig-Holstein og D. M. Kanning i Hamborg. Teknikken havde oftest været litografi, men også stålstik. Kvaliteten var tit ujævn, men de kendte egne og de glade farver nåede ud i vide kredse, både danske og tyske. Den medfølgende tekst var naturligvis agitatorisk og jo på tysk. Fra dansk side havde man intet tilsvarende, og Danmarks fremkomst dækkede et behov. Sandsynligvis er mange litografier skåret ud af værket til indramning og ophængning, men et stort salg af lølblade fra såvel billedværket som andre senere produktioner må have fundet sted.

Palle Lauring er kritisk overfor de male-re, hvis billeder blev brugt af Bærentzen. Der tales om gennemgående jævnhed, sød og stillestående idyl og romantik. Nu har Lauring jo bedre end nogen anden forfægtet kravet om at enhver tid bør bedømmes ud fra dens egne forudsætninger. Billederne

er midten af 1800 tallets gængse smag, og det er en ærlig sag. Den litografiske teknik har været fremragende for udgivelsestidspunktet og stod mere end mål med f.eks. Heuers Malerische Ansichten von Schleswig, Holstein und Lauenburg fra 1855. Intet under at Bærentzens litografier nu om dage er særdeles efterspurgt syd for grænsen og faktisk dyrere end herhjemme.

At gennemgå de nordslesvigske motiver i Danmark er naturligvis et underligt tilfældigt udvalg, når værket har et stort afsnit under titlen Slesvig. Tilmed har værket ignoreret en stor del af Midt- og Vestsønderjylland. Der findes intet fra Rømø, ej heller fra Gram, Løgumkloster, Tønder, Højer og syd for grænsen Husum. Rødding Højskole og Skamlingsbanken er gengivet og der findes endda to motiver fra Sønderborg og byens omegn. En del af det forsømte er dog siden indhentet. På Tønder bibliotek hænger et Bærentzen litografi af Tøn-

der set sydfra. Det må være meget sjældent. Mere almindeligt er litografiet af Møgeltønder, og der må findes mange upåagtede litografier med sønderjyske motiver fra Bærentzens institut.

Af afsnittet Slesvigs 16 litografier har 7 nordslesvigske motiver. Medtaget er Skamlingsbanken, der jo lå på en egn, der var Slesvig, men som i 1864 forblev ved Danmark. Medtaget kunne være det kendte billede af fuglekøjen på Før. Den lå på Østerland-Før, der hørte til Tønder amt, i modsætning til Vesterland-Før, der hørte til Ribe amt. Det undlodes.

Det antages, at kabinetssekretær Jens Peter Trap, den senere udgiver af Traps Danmark har skrevet teksterne til de fleste af Danmarks litografier. Han blev senere medejer af Bærentzens litografiske institut og anvendte mange af Danmarks illustratører i bindene om hertugdømmet Slesvig 1864. Lauring kalder hans tekster levende og meget fortællede, altså en datidens Lauring.

*

De 7 litografier er:

Haderslev. - Malet af Th. Brendstrup, litograferet af A. Nay. - Udsigt fra Bøghoved over Haderslev by. Kan sammenlignes med Wilhelm Heuers ene Haderslev litografi i Malerische Ansichten fra 1847. Ukoloreret.

Skamlingsbanke. - Malet af Th. Brendstrup, litograferet af A. Nay. - En svag guldbrun tone i det iøvrigt ukolorerede litografi giver aftenstemning.

Rødning Højskole. - Malet af F. Richardt, litograferet af A. Nay. - Ukoloreret.

Aabenraa. - Malet af A. Juuel, litograferet af A. Nay. - Udsigt mod Aabenraa fra Hundeklemmen, der har været en yndet standplads for flere kunstnere. Litografiet kan f.eks. sammenlignes med Wilhelm Heuers andet Aabenraa billede i Malerische Ansichten fra 1847. Begge kunstnere lader byen næsten forsvinde i landskabet.

Dybbølbjerg.- Malet af Th. Brendstrup, litograferet af A. Nay. - Udsigt over Sønderborg fra Dybbølstenens plads. Stenen dominerer litografiet ret voldsomt.

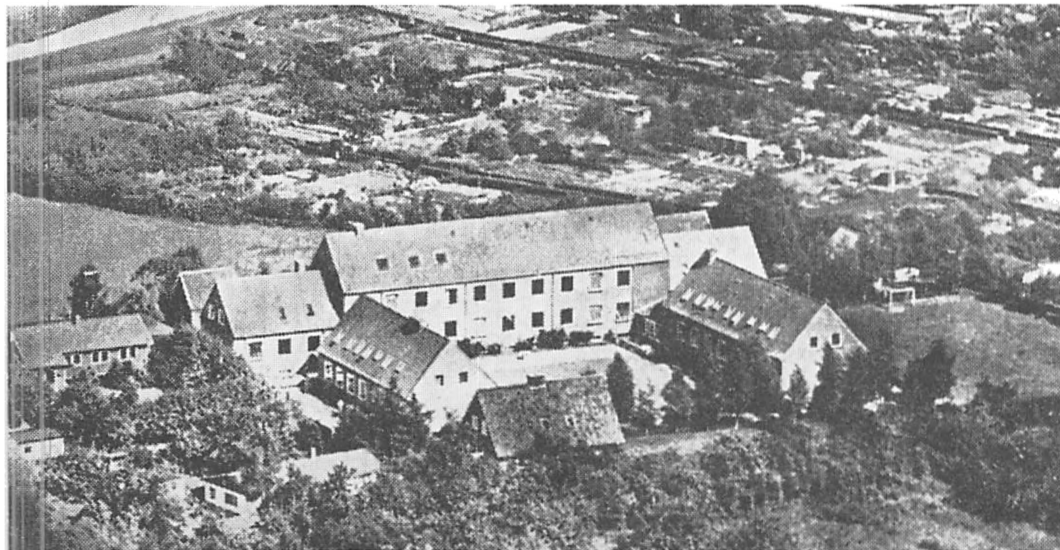
Augustenborg Slot. - Malet af A. Juuel, litograferet af A. Nay. - Samme gyldne tone som på Skamlingsbanke. Slotet står som en klods i landskabet.

Sønderborg. - Malet af C. Frederik Sørensen, litograferet af A. Nay. - I forgrunden færgelejet, langs kajen skibe. Standpladsen må være omtrent som Wilhelm Heuers ene Sønderborg billede, der var et af hans bedste. Gylden tone.

*

En del af Bærentzens litografier var farvelagte, langt de fleste dog ikke. Mange af litografierne i sort og hvidt vinder ved en diskret kolorering. De sarte nuancer lod ofte terrængenstande tåge væk. Det gælder dog ikke altid litografierne med den gyldne tone, der gav varme og dybde.

En lang række af Bærentzens motiver lader sig direkte sammenligne med motiver udført af samtidige tyske kunstnere. Motiver og standplads er jævnlige næsten de samme. Den danske grafik står sig vel ved sammenligningen.

Kaj Munk-Skolen i Kappel.

Mindretalsskolerne 1981

Af TROELS FINK

De udviklingstendenser, der har kendetegnet de to mindretals forhold i de senere år, er blevet fortsat. Nedgangen i antallet af nyfødte gennem 1970'erne spores i antallet af begyndere, men med svingninger. Således er der en lille fremgang for begyndere syd for grænsen, medens det tyske mindretals skoler igen har måttet notere en beskedne tilbagegang.

Den store tilgang til Duborgskolen opvejer til en vis grad tilbagegangen i det samlede elevtal. Man må vente, at tallene i løbet af et par år vil dale i en lidt stærkere takt. Duborgskolen, der fik en stor udvidelse for et par år siden, har sprængt rammerne.

Hvad de tyske skoler angår, skal opmærksomheden henledes på, at den skole, der mest konsekvent har åbnet sig for ele-

ver fra ikke-tysksindede hjem, skolen i Nordborg, er blevet konsolideret og kan melde om stigende tilgang.

Skolerne i Tønder og Gråsten har fået forskoleklasser. Ved syv skoler ialt er der nu forskoleklasser. Det tilsvarende arbejde syd for grænsen gøres indenfor den årgang af børnehavebørn, der står umiddelbart for at skulle begynde i skolerne.

I Ladelund lige syd for grænsen er man ved at opføre en efterskole, som særlig er beregnet for børn og unge på 9. og 10. klassetrin. Skolen vil særlig have betydning for de elever, der ellers kan have vanskeligt ved at få bevis for at have fuldendt skolegangen på tilfredsstillende måde. Den skal åbne sine porte efter sommerferien 1982. A. P. Møllers fond har bevilget de 15 mio. kr., som skolebyggeriet vil koste.

DANSKE SKOLER I SYDSLESVIG 1981

Flensborg by

	<i>Samlet elevtal</i>			<i>Begyndere</i>		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Christian Paulsen-skolen	406	372	318	28	19	22
Cornelius Hansen-skolen	256	270	259	19	20	22
Duborg-skolen	880	954	1007	–	–	–
Gustav Johannsen-skolen	529	493	530	46	25	42
Jens Jessen-skolen	181	169	150	19	24	15
Jørgensby-skolen	364	337	326	49	33	42
Oksevejens skole	120	120	122	10	14	16
Ialt	2736	2715	2712	171	135	159

Slesvig-Flensborg amt

	<i>Samlet elevtal</i>			<i>Begyndere</i>		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Arnæs*	9	6	–	–	–	–
Bøl-Strukstrup	59	54	54	10	8	6
Frørup**	36	33	27	–	–	–
Gulde	23	22	20	4	2	5
Hanved	22	18	16	6	2	5
Harreslev	155	153	159	17	16	22
Hatlund-Langballe	67	69	74	4	3	13
Husby	53	49	36	6	6	2
Jaruplund	28	36	32	8	5	–
Kappel	98	92	98	8	5	10
Kobbermølle	80	73	69	5	6	5
Lyksborg	134	133	108	8	15	2
Medelby	39	30	24	–	2	–
Satrup	73	77	77	3	6	8
Skovlund	30	29	29	8	5	7
Slesvig Gottorp-skolen	232	215	189	20	17	16
– Hiort-Lorenzen-skolen	376	373	372	32	24	25
Store Vi	38	38	43	6	7	3
Sønder Brarup	93	89	84	3	7	6
Sørup	51	44	44	5	4	3
Tarp	46	45	50	6	4	16
Treja	69	71	65	6	8	7
Valsbøl***	32	39	39	–	–	–
Vanderup	39	39	39	4	6	5
Ialt	1888	1825	1748	169	158	166

* Arnæs er nedlagt.

** Frørup samarbejder med Tarp.

*** Valsbøl samarbejder med Skovlund.

Nordfrisland amt

	<i>Samlet elevtal</i>			<i>Begyndere</i>		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Bredsted	106	100	103	10	5	12
Frederiksstad	110	114	112	13	15	11
Garding	21	22	18	1	6	1
Humtrup*	19	26	25	–	5	4
Husum	322	315	307	28	23	17
Kejtum	37	36	36	5	7	7
Ladelund	26	30	25	2	1	5
List	31	18	12	2	1	2
Læk/Agtrup	71	68	62	–	5	3
Nibøl	52	42	39	5	5	1
Nykirke	13	13	14	2	2	2
Risum	63	56	53	8	4	9
Sct. Peter	6	7	7	–	1	1
Sønder Løgum*	7	–	–	3	–	–
Tinningsted	16	15	13	2	1	3
Tønning	125	114	113	11	6	12
Verterland	150	140	137	12	6	10
Vollervik	20	16	15	2	–	2
Vyk	10	10	13	–	1	3
Ialt	1205	1142	1104	106	94	105

* Skolen i Sønder Løgum er sammenlagt med skolen i Humtrup.

Rendsborg-Egernførde amt

	<i>Samlet elevtal</i>			<i>Begyndere</i>		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Askfelt	9	12	18	–	6	3
Egernførde	276	270	270	32	30	23
Karby	17	17	13	–	2	1
Rendsborg	266	248	211	27	22	20
Risby	45	40	37	5	2	1
Vestermølle	15	15	14	3	2	2
Ialt	628	602	563	67	64	50

Sammendrag

	<i>Samlet elevtal</i>			<i>Begyndere</i>		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Flensborg by	2736	2715	2712	171	135	159
Slesvig-Flensborg amt	1888	1825	1748	169	158	166
Nordfrisland amt	1205	1142	1104	106	94	105
Rendsborg-Egernførde amt	628	602	563	67	64	50
Samlet sum	6457	6284	6127	513	451	480

TYSKE SKOLER I NORDSLESVIG

	<i>Samlet elevtal</i>			<i>Begyndere</i>		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981
Gymnasiet i Åbenrå	141	143	139	–	–	–
Åbenrå	197	189	179	20	16	14
Haderslev	131	114	113	12	11	15
Sønderborg	156	155	151	12	12	7
Tønder	164	157	160	6	7	5
Tinglev	235	221	207	14	13	7
Højer	33	37	32	4	6	3
Burkal	58	54	53	9	7	9
Felsted	20	18	17	3	2	4
Gråsten	70	74	65	9	10	4
Løgumkloster	44	39	39	7	4	5
Ravsted	23	16	16	3	–	4
Rødekro	29	28	25	4	2	2
Nordborg	41	44	49	6	5	8
Øster Højst	12	7	9	2	–	2
Padborg	20	21	22	3	4	7
Uge	13	15	13	–	2	2
Efterskolen i Tinglev	69	67	65	–	–	–
Ialt	1446	1399	1354	114	101	98

Elever i børnehaveklasser ved tyske privatskoler

	1979	1980	1981
Åbenrå	17	17	18
Sønderborg	12	7	5
Haderslev	13	14	10
Tønder	–	–	12
Tinglev	11	7	13
Gråsten	–	–	7
Burkal	7	10	5
Ialt	60	55	70
Tyske privatskoler inklusive børnehaveklasser	1506	1454	1424

UDVIKLINGEN 1952-1981

	<i>Danske skoler i Sydslesvig</i>			<i>Tyske Skoler i Nordslesvig</i>			
	<i>Antal skoler</i>	<i>Begyndere</i>	<i>Samlet elevtal</i>	<i>Antal skoler</i>	<i>Begyndere</i>	<i>Samlet elevtal</i>	<i>Samlet elevtal incl. børnehaverklasser</i>
1952	84	663	10962	25		884	
1953	86	736	9977	27		886	
1954	88	571	8855	28		911	
1955	89	532	7722	29		962	
1956	85	458	6728	29		1039	
1957	86	462	5901	30	158	1115	
1958	86	449	5421	30	162	1196	
1959	82	410	4968	31	191	1298	
1960	81	383	4633	29	190	1376	
1961	81	433	4554	29	166	1474	
1962	81	405	4301	29	168	1519	
1963	80	404	4189	29	184	1594	
1964	80	440	4083	29	166	1632	
1965	77	470	4048	28	156	1632	
1966 (april)	73	539	4118	29	156	1637	
1966 (december)*	71	300	4100	–	–	–	
1967 (august)*	68	430	4158	29	143	1654	
1968	68	563	4335	26	137	1648	
1969	68	612	4599	26	137	1652	
1970	65	596	4792	25	141	1645	
1971	65	648	5067	24	127	1717	1657
1972	64	763	5520	24	132	1603	1652
1973	59	754	5865	22	129	1588	1654
1974	59	684	6017	22	130	1560	1622
1975	58	680	6265	22	126	1533	1588
1976	58	653	6525	20	120	1506	1556
1977	58	597	6567	19	105	1489	1533
1978	57	545	6494	19	107	1474	1539
1979	57	513	6457	18	114	1446	1506
1980	55	444	6284	18	101	1399	1454
1981	54	476	6127	18	98	1354	1424

* Disse to terminer repræsenterer de såkaldte kortskoleår, der gennemførtes i forbindelse med omlægningen af skoleårets afslutning fra april til juli.

Med agent Holck som rejsefører

Af JØRGEN THORBORG

Viceskoleinspektør Jørgen Thorborg, Esbjerg, har ved et tilfælde fået et lille skrift fra 1778, der indeholder en kort omtale af købstæderne i helstaten.

Her er et uddrag, der omfatter hertugdømmerne, og læserne vil efter læsning af artiklen kunne bekræfte, at omtalerne er korte, overordentlig korte.

Inspireret af gode venner og med opgivne rim digtede Johan Herman Wessel en dag følgende lille rim, kendt af hvert skolebarn:

Agent Holck

De Fattiges Tolk,

Sygekassens Patriarck.

Jeg dig sender her en Mark,

I det Haab, at Himmelen

Mig giver en Ducat igjen.

Verset kastede med urette et vist komisk skær over agent Holck - han var virkelig agent med kancelliråds rang, ikke blot et komisk skær, men også et uretfærdigt. Han var et dygtigt, fantasifuldt menneske, der med iver tog sig ikke blot af sine egne sager, men også var noget for sine mere uheltdigt stillede medborgere.

Han var født i små kår i Nyborg, kom i handelslære, var en tid købmandskarl i Flensborg, hvor han kom under en for hans senere udvikling betydningsfuld pietistisk påvirkning. 31 år gammel fik han 1757 borgerskab i København til handel med ostindiske og kinesiske varer, og så gik det faktisk stærkt for den letfængelige fynbo.

Lad det være nok at nævne, at han var stifter eller medstifter af den nuværende Krak, han oprettede lotterier, en idé, der ynglede i statsmagtens hænder, han fremsatte planer til oprettelse af Det topografiske Selskab, til Grosserersocietetet, til et købestævne, til en sygekasse, til en bespis-

ningskasse og til fem friskoler i København for fattige børn.

Hans temperament var livligt, og han brugte metoder, som moderne forretningsfolk vil nikke genkendende til. Kan man ikke fange publikum på den ene måde, må man prøve på en anden; forstår man ikke prosa, forstår man måske poesi, og det var denne poetiske raptus, der udløste Johan Herman Wessels lille drilleri.

Foruden sit erhvervsbetonede arbejde udgav Holck en lang række oplysende skrifter af højst forskellig art. Nylig sendte antikvaren mig et lille hefte, der nok er præget af sin tid, men som i sin journalistiske form ligger tæt på dagen i dag.

Det drejer sig om en »Kort Beskrivelse over Kiøbstæderne i Dannemark og de Kongelige Tydske Provindser, indeholdende deres Alder, Navnes Oprindelse, Vaaben, Gader, Huse og Folkemængde, samt Øvrighed og Politiske Forfatning med mere«, trykt i Kjøbenhavn 1778. I det følgende er citeret oplysninger om købstæderne i hertugdømmerne i alfabetisk orden, som agent Hans Holck skrev dem.

Altona

Altona ligger omtrent et Bøsseskud fra Hamborg. Den fik sin Stadsret af Kong Friederich den 3die Aar 1664. Den har 45 Gader foruden smaa Stræder og 3000 Gaarde og huse. Indbyggernes Tal beløber sig til 30.000. Her er 2 Lutherske Kirker, 2 Reformerte, 1 Katholsk og 2 Mennonister-Kirker samt en stor Jøde-Synagoge. De Lutherske Gejstlige ere 4re. Her er et Gymnasium oprettet 1738. En Latinsk Skole med 4re Lærere. Et Handels-Akademie er oprettet af Gehejme-Kommers-Raad Worm 1767. Til Stedet ere over 50 Skibe og 3 Skibsværfter.

Fronten af agent Holcks beskrivelse af de danske købstæder i kongeriget og i de kongelige tyske provinser.

Apenrade

Apenrade er en Stad i Hertugdømmet Slesvig ved en Bugt af Østersøen. Dens Alder er 490 Aar. Den har faaet sin Stadsret af Hertug Waldemar den 4de Aar 1288¹. Den har en Kirke og 2 Præster.

Eckernførde

Eckernførde eller Eckelnførde er en Kiøbstad i Hertugdømmet Slesvig ved Østersøen. Den har en Kirke med 2 Præster. Dens Gader ere brede og besatte med Træer paa Siderne. Byens Vaaben er 3 Taarne med et Egerne over tvende af dem.

Flensborg

Flensborg er en skøn Handelsstad i Hertugdømmet Slesvig ud til Østersøen, 4re Mile fra Slesvig. Byen har en Hovedgade og 12 smaae Gader og Stræder og 5 Porte. Den har faaet sin Stadsret af Hertug Waldemar den 4re Aar 1384¹. Den har 3 tyske Kirker, 1 dansk Kirke, en latinsk Skole, et Hospital som har sit eget Kapel, et Vaysenhuus og en Art Børs ved Skibsbroen. Stadens Vaaben er to Løver ovenpaa et Taarn. I Staden er meget klart Vand, som vælder fra Høye

1. Hans Holcks oplysninger er ikke helt korrekte. Åbenrå fik sin skrå (stadsret) af hertug Valdemar d. 5. 1335. Flensborg fik sin stadsret af hertug Valdemar d. 4. 1284.

Kort Beskrivelse

over

Kjøbstæderne

i

Danmark,

og de

Kongel. Tyske Provinser,

indeholdende:

deres Alder, Stædernes Oprindelse,

Vaaben, Gader, Huse og Folke-

Mængde, samt Rørighed og

Politiske Forsatning,

med mere.

Ved

Hans Holdf.

Kjøbenhavn 1778,

trykt hos Bogtrykker L. C. Simmelkier,
boende paa Adresse-Contoiet.

og løber igjennem Byen, hvor der ere 28 Poster paa Gaderne. Rudera (ruiner) ses af et gammelt Slot. Magistraten er 2 Borgmestre, hvoraf en er lærdt, og disse kalder Kongen og Staden alternative, 6 Raadmænd og en Raadstueskriver, som har Kaldsrettighed til Kirkerne og Skolerne.

Friederichsstad

Friederichsstad er en i Firkant regelmæssig bygt Stad imellem Treen og Eyderfloden. Gaderne holdes meget reene og ere

besatte med Lindetræer i en lige Linie. Den blev begyndt at bygges 1621 af nogle udvandrede Armenianere. Raadet er halvt Luthersk og halv Armeniansk. Ved den Lutherske Kirke ere 2 Præster. De meest formuende Kiøbmænd ere Mennoniter. Der gives ogsaa Qvækere, Katoliker, Anabaptister og Jøder, hvilke sidste her har en Synagoge. Staden er omgivet med Graver med høye Træer omkring. 1633 fik den Kiøbstads Frihed. Dens Næring er Silke- og Ulden Manufaktur samt Søefart og Kiøbmandsskab.

Glückstad

Glückstad er en befæstet Stad i Stormarn ved Elven, ordentlig og vel bygget. Den er anlagt af Christian den 4re Aar 1620. Paa Landsiden kan Staden settes under Vand. Staden fattes Vand og maae samle og gemme Regnvand i Cisterner. Midt paa Torvet kan man see alle Hovedgaderne. I denne Stad holdes det Kongelige-Regjerings-Cansellie og Land-Retten. Ved Kirken ere 2 Præster. De Reformerte har og en Kirke, de Catolske et Capel og Jøderne en Synagoge. Her er en latinsk Skole og et Tugt- og Manufaktur-Huus, som har sin egen Præst. Magistraten bestaar af en Præsident, 2 Borgmestre, 3 Raadmænd.

Hadersleb

Hadersleb er den nordligste Handelsstad i Slesvig-Hertugdømmet ved en Viig mod Østersøen. Den ligger 7 Miile fra Flensborg og er ved et smalt Vand delt i nye og gammel Hadersleb. Nye Hadersleb ligger paa en Øe. Dens Kirke, St. Mariæ Kirke, er meget høj indvendig og dertil ere 3 Præster. Gammel Hadersleb har St. Sørenskirke. Staden har faaet sin Stadsret 1292. Den har en latinsk Skole med 4re Lærere og et rigt Hospital med et smukt Capel, 2 Porte, 4re Broer, et anseeligt Torv. Igjennem denne Stad passere de fleste Reysende til og fra Jylland og Fyhn.

Heiligenhafen

Heiligenhafen er en lidet Stad i Wagrien i Hertugdømmet Holsteen ved Østersøen lige over for Øen Femern, hvorimellem det Femerske Sund er 1 Miil bredt. Den har sit Navn efter Havnen. Den fik Stadsretigheder i det tolvte Aarhundrede. Derudi er en Kirke, hvortil er tvende Præster. Magistraten er en Borgemester og 4 Raadmænd. I Matriculen staaer denne Bye for 35 Plouge.

Husum

Husum er en temmelig stor Stad i Hertugdømmet Slesvig, 4 Miil fra Slesvig ved et Vand kaldet Aaen, som falder ud i Heverstrømmen. Den fik sin nye Stadsret 1608. Kirken, som er en af de beste der i Landet, er opbyggt 1500. Den har en Latinsk Skole, som er stiftet 1521 og et Slot med et smukt Kapel, hvorpaa Amtmanden bor. Magistraten ere 2 Borgmestre, 6 Raadmænd og en Raadstueskriver. Denne Stad har en temmelig god Havn og nogle middelmaadige Skibe. Her er og et Under-Consistorium.

Itzehoe

Itzehoe er en Kjøbstad i Stormarn i Hertugdømmet Holsteen ved den seylbare Flod Stør. Den har 2 Kirker, et adeligt Frøkenkloster og et Hospital. Den er meget gammel, thi den blev begyndt 809. Den fik Stadsret 1260, som siden blev bekræftet 1620 af Kong Christian den 4re. Den nye Stad fik først Stadsret 1303. Magistraten er to Borgmestre og 5 Raadmænd. En Fjerdingsvej derfra er en Steenpyramide, som Heinrich Rantzau har ladet opsette paa en Høy 1578.

Krempe

Krempe er en liden Stad i Stormarn i Hertugdømmet Holsteen. Den har sit Navn af Krempe Aae, som løber der forbie. Den bestaar af nogle 100 Huse og har kun 1

Kirke, hvorved ere 3 Præster. Den blev befestet 1535, men Befestningen blev sløvfet igjen, da Glückstad blev anlagt. Den fik Kjøbstads Privilegier 1271 og staar for 60 Plouge. Øvrigheden er en Borgemester og en Raadmand.

Meldorf

Meldorf er en liden Stad i Süderditmarschen, 4 Miile fra Itzehoe, som tilforn har havt baade Borgemester og Raad og været vel befestet. Kirken kaldes St. Johannis Kirke og er skjøn og stor, derved ere 3 Præster. Her er en Latinsk Skole med en Rector, Conrector og Hører. Byen ligger ved den Flod Miele, som løber over 200 Roder under Jorden og kaldes Fiilaae, naar den kommer frem igjen.

Oldenburg

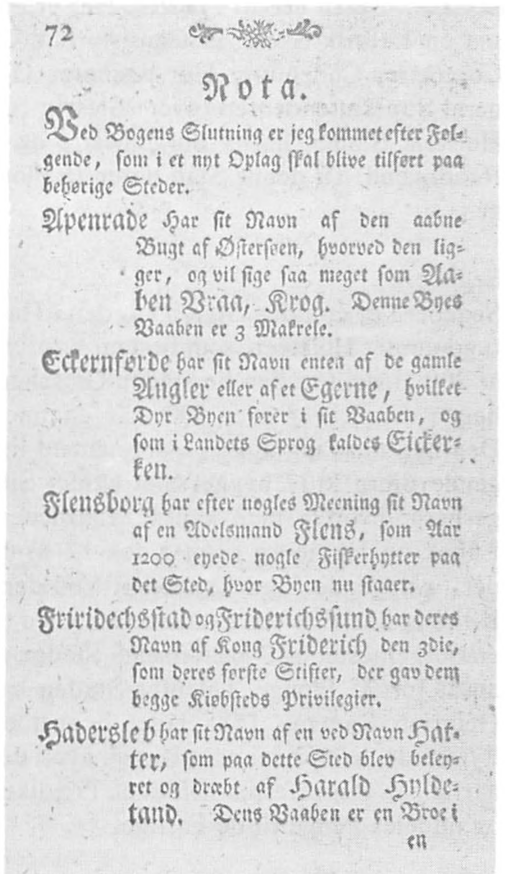
Oldenburg eller Altenburg er en liden Stad i den Nordlige Deel af Vagrien i Hertugdømmet Holsteen. Den har en Borgemester og 6 Raadmænd, men har tilforn været meget anseeligere end nuomstunder, den har haft 5 Porte, 1 Slot, 4 Kirker og 3 Klostre. Til staden hører nu 35 Plouge.

Oldesloe

Oldesloe er og en liden gammel Stad i Vagrien i Hertugdømmet Holsteen, som var i stor Velstand, indtil det 15. Aarhundrede. Den staar for 25 Plouge.

Pløen

Pløen er en Stad, hvor det Hertugelige Plønske Huus havde sin Residentz paa et af Hertug Joachim Ernst opbygget Slot. Den er omgiven med en liden og en stor, en Miil lang, Søe. Der er en smuk Kirke opbyggt 1690 og en Latinsk Skole. Slottet har en smuk Udsigt. Mod Vesten derfra er anlagt en nye Have, samt en Dyrehave og en Vandkunst, hvorved Vandet ledes til Slottet.

Supplement til den egentlige tekst. Her tilføjes, hvorfra Aabenraa har fået sit navn. Stednavneudvalget vil næppe sige god for den fantasifulde redegørelse for navnet Hedeby's opstuden. Og navngivningen af Flensborg er lige så uortodoks, selv om udvalget som bekendt almindeligvis giver et personnavn som oprindelse til et stednavn, hvis ikke anden mulighed kan påvises.

Rensborg

Rensborg er en Stad i Hertugdømmet Holsteen paa Grændserne af Hertugdømmet Slesvig, 13 Miile fra Lübek. Den ligger paa en Øe, som dannes af Eiderstrømmen. Dens Alder er over 300 Aar. Dens ældste Privilegium er fra 1339. 1690 blev den udvidet og sterkt befestet. 1692 fik den nye Privilegier og Friheder. Den har en Sog-

nekirke, hvortil ere to Præster. Her er ogsaa en Latinsk Skole, et Consistorium og Commerce-Collegium. Her residerer General-Superintendenten over Slesvig og Holsten. Staden har 3 Borgemestre og 6 Raadmænd. Til denne Stad hører 75 Plouge.

Segeberg

Segeberg er en liden Stad i Vagriens Hertugdømmet Holsteen, som bestaar omtrent af 200 Huse, foruden Forstaden Gieschenhagen. Staden er over 500 Aar gammel. Den har sit Navn af et på det nærved liggende Bierg 1137 bygget Slot kaldet Siegesberg, hvorfra man kan se Taarnene i Lübek og Hamborg samt i den 12 Miile derfra liggende Stad Lyneborg. Ved dens Kirke er 2de Præster. Stadens Øvrighed er en Borgemester og 3 Raadmænd. Staden er ansat for 25 Plouge. Udenfor Staden har Heinrich Rantzau 1588 ladet bygget en Pyramide, hvorunder er et Kapel, hvori der aarlig paa Pintzefesten holdes en Prædiken og uddeles Penge til de Fattige.

Slesvig

Slesvig er Hovedstaden i Hertugdømmet Slesvig og bestaar af 3 Dele. Den er henvend 1000 Aar gammel, thi allerede 808 var der en merkverdig Stad. Den har kun een Kirke, nemlig Domkirken, som kaldes St. Petri Kirke og er bygt 1260. Til denne Kirke ere tre Præster. Her er og en Latinsk Skole og et Vaysenhus. Paa den nordre Kant af Staden ligger Michaelis Kirke, hvortil er en Præst og på Friederichsberg Helligtrefoldigheds Kirke, hvortil ere 2 Præster. Her er og et adeligt Frøkenkloster. Staden har faaet sin Stadsret af Kong Svend den 3die Aar 1156. Magistraten er to Borgemestre, 6 Raadmænd, en Stadssecretair og 2 Byefogder.

Sønderborg

Sønderborg er en Stad paa Øen Als under

Hertugdømmet Slesvig. Den har en Kirke, hvortil ere 3 Præster, en Latinsk Skole med 2de Lærere og et Hospital. Her er og et kongeligt Slot, i hvis Capelle den Fyrstelige Augustenborgske Begravelse er. Magistraten er 2 Borgemestre og 5 Raadmænd.

Tøndern

Tøndern er en af de ældste Stæder i Hertugdømmet Slesvig, thi den fik Stadsret af Hertug Abel 1243. Den ligger paa en Øe, som dannes af Hvidaaen. Den har en Sognekirke opbyggt 1592, en Latinsk Skole, et Hospital og et Vaysenhuus, som er stiftet af en Kjøbmand ved Navn Peter Struk, der lagde 96 Demater Marschland i Friederichskoog dertil. Magistraten bestaar af 2 Borgemestre og 3 Raadmænd. Der var forhen et Slot, men det er nu nedbrudt. Stadens Vaaben er et Skib.

Tønningen

Tønningen er en Stad i Landskabet Eiderstædt og den fornemste Bye der i Landet. Den blev meget stærkt befestet 1644 af Hertug Friederich. Staden er ikke stor, men temmelig vel bygt. Aar 1713 blev den indtagen af Friederich den 4de, da General Stenbock havde med sine Tropper retireret sig derind og 1714 bleve Festningsværkerne sløvfede. Staden fører en Tønde i sit Vaaben. Dens Navn skal den have af Eiderstrømmens gamle Navn Døhne eller Thøne. Det forrige Slot blev paa Kongelig Befaling nedbrudt 1734. Ved Kirken ere to Præster. Fra Staden er god Udskibning af mange Vahre til andre Lande.

Ærrøeskiøbing

Ærrøeskiøbing er en liden Stad paa Øen Ærrø under Hertugdømmet Slesvig. Denne Byes Alder er uvis. Den har en Kirke og 2 Præster, som staar under Biskoppen i Fyhn. Magistraten er en Borgemester og 2 Raadmænd, hvoraf den ene er Raadstue-Skriver. Til Byen er en god Havn.

Det nationale styrkeforhold forrykket

Af FR. RUDBECK

Valgresultaterne fra valgene den 17. 11. 1981 og 7. 3. 1982 bliver kommenteret af Grænseforeningens rejsesekretær Fr. Rudbeck, Nyborg.

Sønderjyllands to valg, amts- og kommunerådsvalget i Nordslesvig den 17. november og det tilsvarende valg i Sydslesvig den 7. marts har ganske tydeligt vist, at det nationale styrkeforhold i hele det dansk-tyske grænseland er rykket imod syd.

Nordslesvig

Slesvigsk Parti	kommunevalg	stemmer	amtsrådsvalg	stemmer
	1974	5758		6464
	1978	6085		6508
	1981	5859		6285

Sydslesvig

Sydslesvigsk	1971	21.803
Vælgerforening	1974	22.367
	1978	24.379
	1982	25.594

Tallenes tale er tydelig. For det tyske mindretal betød valget, at vel genvandt man det ene amtsrådsmandat og 12 mandater i kommunalråd, heraf 4 i Tinglev, hvor Slesvigsk Parti med 1264 stemmer fortsat er det største parti. Til gengæld tabtes byrådsmandaterne i Haderslev og Sønderborg, og forventede mandatgevinster i Rødekro, Lundtoft og Bov kommuner udeblev, skønt mandattallet i Bov var sat op fra 15 til 17. Valget blev ikke, som ellers fastslået i partiets valgprogram, en triumf for Nordslesvig. Mere rigtigt er det her, som Der Nordschleswiger konstaterede det dagen efter valget, at Slesvigsk Parti har lidt et nederlag, og det må tilføjes, et smerteligt nederlag, der vil give anledning til adskillige selvransagninger for at finde såvel årsag som nye veje.

Valget i Sydslesvig imødesås derfor med stor interesse. Ville tendensen fra Nordslesvig, at et lille mindretalsparti bliver

klemmt mellem de store partiers krafttilbud, gentage sig. I Sydslesvig som i hele Vesttyskland mærkes et tydeligt politisk opbrud med usikkerhed og splittelse indenfor SPD, en stærk miljøbetonet konkurrence fra »de grønne lister« og en voksende tillid til FDP og især CDU.

Sydslesvigsk Vælgerforening gik til valg med to væsentlige programpunkter: Fremdeles at varetage den danske folkedels interesser og her fortsat kæmpe for ligestilling med flertalsbefolkningen, og at være et regionalt parti for Sydslesvig, som især vil fremme denne landsdels erhvervsstrukturelle udvikling. Som mål for valget sættes 25.000 stemmer og at genvinde især de to tabte amtsrådsmandater i Nordfrislands amt.

Den faldende valgdeltagelse fra 78,3 til 73,9 pct. lovede ikke godt. I Flensborg var antallet af valgberettigede som følge af befolkningsnedgangen faldet med godt 1100.

Amtet	Stemmeberett.		Afgivne stemmer		CDU		SPD		FDP		Grüne Liste SH		SSW		DKP		Die Grünen		Grüne Liste NF		
	Stemmer	%	Stemmer	%	Stemmer	%	Stemmer	%	Stemmer	%	Stemmer	%	Stemmer	%	Stemmer	%	Stemmer	%	Stemmer	%	
Flensborg by	66.882	47,048	70,3	17,36	37,0	13,322	28,5	2,301	4,9	1,899	4,1	10,453	22,4	141	0,3	1,314	2,8	-	-	-	-
	67.979	49,930	73,4	18,781	37,8	17,840	35,9	2,278	4,6	-	-	10,447	21,0	293	0,6	-	-	-	-	-	-
Slesvig-Flensborg	129.215	100,080	77,5	51,233	52,3	8,104	28,7	5,400	5,5	-	-	8,637	8,8	60	0,0	4,578	4,7	-	-	-	-
	122.553	98,521	80,4	49,896	51,7	32,213	33,4	6,299	6,5	-	-	8,116	8,4	-	-	-	-	-	-	-	-
Rensborg-Egernførde	182.358	140,534	77,1	72,471	52,7	47,084	34,3	9,495	6,9	-	-	1,526	1,1	232	0,2	6,621	4,8	-	-	-	-
	173.004	139,474	80,6	70,633	51,8	53,742	39,4	9,999	7,3	-	-	1,558	1,1	389	0,3	-	-	-	-	-	-
Nordfrisland	118.032	87,154	73,8	42,682	50,0	25,715	30,1	6,232	7,3	-	-	4,874	5,7	-	-	-	-	-	-	5,824	6,8
	111.958	86,737	77,5	42,071	49,4	27,694	32,5	5,872	6,9	-	-	4,144	4,9	35	0,0	-	-	-	-	5,101	6,0
Landet Slesvig-Holsten	1.939.467	1.433.141	73,9	704.120	50,1	485.472	34,6	96.133	6,8	12.089	0,9	25.594	1,8	3.816	0,3	42.973	3,1	5.824	0,4	5.101	0,3
	1.867.862	1.462.538	78,3	705.989	49,2	581.409	40,5	104.464	7,3	5.020	0,3	24.380	1,7	7.433	0,5	-	-	-	-	-	-

SSV-sluttallet for landet Slesvig-Holsten indeholder også SSV's stemmetal fra Kiel.

De øverste tal i rubrikkerne er 1982-valgtal, de nederste er fra 1978.

Set på den baggrund blev det danske valgresultat endda mere end overraskende godt. Sluttallene fra kredsvalget i Syd-slesvig blev som følger:

CDU blev valgets absolutte sejrherre, mens det for SPD blev et føleligt nederlag, og udsigten til et regeringsskifte efter næste landdagsvalg må siges at have fortonet sig i det uvisse. FDP klarede skærene, mens resultatet for de grønne næppe var det, de ventede.

Resultatet blev for SSV en mandatgevinst på 2 til 11 i Flensborg byråd, hvor 5655 stemmer, der lå under de 5 pct. ikke blev repræsenteret. De to amtsrådsmandater i Nordfrislands amt blev genvundet, skønt de grønne her vandt yderligere et mandat og gik op til 3, mens FDP beholdt sine 3 mandater.

De fire mandater i Slesvig-Flensborg amtsråd blev genvundet, ligesom de tre byrådsmandater i Slesvig igen blev sikret, tilsvarende skete også i Frederiksstad og Tønning, mens Vesterland fik yderligere et dansk mandat. Og i Egernførde blev SSV igen repræsenteret med et mandat, der blev vundet med 1 stemmes overtal, mens til gengæld 4 stemmer for lidt blev udslagsgivende for resultatet i Husum.

Der var mandatgevinster i Dannevirke kommune, Læk, Humptrup Hanved, Valsbøl, Hyrup og List. Samtidig måtte man dog notere mandattab i Lyksborg, Arnæs, Jaruplund og Mårkær. Det endelige mandattal blev 113 mod 103 efter forrige valg, heraf dog enkelte valgt over kommunale lister.

Alt i alt blev det et godt valg. Som Flensborg Avis skrev: »gik det over al forventning«. De tyske partiers tilbud men samtidig indbyrdes splid og konkurrencen fra de grønne gav intet indhug i de danske rækker. Tværtimod viser fremgangen i Nordfrisland, at tabet til de grønne, som fra 1974-78 beløb sig til 490 stemmer, denne gang opvejedes så godt og vel med en fremgang på 730 stemmer, eller noget over halvdelen af den samlede fremgang på 1214 stemmer. På landsbasis betyder den danske fremgang en stigning fra 1,7 til 1,8 pct. Det gode valgresultat bliver en god basis for landdagsvalget 1983, og i det politiske arbejde står SSV nu yderligere styrket og vil have øgede forhandlingsmuligheder såvel i de kommunale råd som i landdagen, hvor Karl Otto Meyer nu med endnu større vægt kan kræve den danske folkedels ligeberettigelse med den tyske flertalsbefolkning.

Nazismen og Sønderjylland

Af BJØRN SVENSSON

På Odense Universitetsforlag er der udkommet en bog af Søren Eigaard: »Frø af ugræs ...« - Danmarks National Socialistiske Arbejder Parti 1930-34«.

I denne bog på 198 sider, der er blevet til som specialopgave i historie, har forfatteren villet undersøge de første famlende forsøg på at skabe en nazistisk bevægelse i Danmark. Bedst er det lykkedes for ham at analysere partiprogrammerne og agitationen; det første program var en naiv afskrift af det tyske 25 punktsprogram, det næste en dansk bearbejdelse og begrænsning til 8 punkter, foretaget da Frits Clausen havde afløst ritmester Lembcke som fører. Til belysning af selve dette førerskifte kommer Søren Eigaard med helt nye oplysninger af betydelig interesse. Det skete ved et kup på et ledermøde i Åbenrå den 23. juli 1933, hvor blandt andre D. A. Hansen, Ulkebøl, havde optrådt for en bagmand. Men når Eigaard under henvisning til, at Hansen var en fremtrædende sjællandsk nationalsocialist, finder, at det peger på Einar Jørgensen, Gimlinge, som bagmanden, må dog noteres, at Ulkebøl ligger i Sønderjylland og ikke på Sjælland.

Der var tilstrækkelig baggrund for førerskiftet i den omstændighed, at ritmesteren var håbløs som førerskikkelse, måske - som det bliver antydnet - på grund af sygdom, men vel også på grund af medfødte karaktertræk.

Forfatteren har samlet en del stof om ritmester Lembcke, dog uden at nævne, at han var søn af generalløjtnant Immanuel Lembcke, der atter var søn af digteren Edvard Lembcke, hvis far for resten var indvandret fra Prøjsen.

Det nævnes, at ritmester Cay Lembcke, der i 1910 havde været medstifter af det

danske spejderkorps, for hvilket han var en populær chef, blev afsat i 1923 »på grund af en kontroversiel artikel, hvor han bekendte sig til de oldnordiske guder fremfor kristendommen«. På baggrund af hans senere optræden indenfor den nazistiske bevægelse burde det dog fra artiklen være citeret, at hans begrundelse havde et antisemitisk strøg: »Vi var jo dog danske, ikke jøder. Hvad skulle vi med jødernes religion?« Kort efter udsendte han desuden en opfordring til at danne det danske spejderkorps' friskarer.

Skildringen af Lembckes efterfølger, Frits Clausen, er også ufuldstændig. Med henvisning til Peter Agertofts skildring af Frits Clausen i Sønderjysk Månedsskrift 1978 fremstiller Søren Eigaard lægen fra Bovrup som en mand, der blev genstand for »en omvendelse næsten fra dag til dag.« Det giver Agertofts artikel ikke basis for. Og når Eigaard daterer omvendelsen til Lembckes agitationsmøde i Sønderborg den 16. januar 1931, er det at gøre for megen ære af Lembcke. Når Frits Clausen indmeldte sig i partiet efter dette møde, skyldtes det naturligvis hverken ritmesterens overvældende udstråling eller programmets overbevisende karakter, men at han her så en vej frem for de tanker, der i forvejen beskæftigede ham. Det var ikke antisemitismen, der drev Clausen. Med rette sætter forfatteren spørgsmålstegn ved styrken af Frits Clausens antisemitiske følelser, men han kunne have støttet sig til et bedre citat, nemlig dette fra 1932 om bogen »Og nu venter vi på skib«: »Gennem denne fremstilling behandler Marcus Lauesen på en retfærdig måde det jødiske problem. Han siger ikke et nedsættende, hadefuldt eller ondt ord om jøderne«, men

skildrer blot det uheldige ved raceblanding.

Frits Clausen var oprindeligt konservativ. Så sent som i november 1929 skrev han tre artikler om den russiske revolution, hvori han advarede imod statsformer, der var opstillet ad rent spekulativ vej. Han var vistnok på tale som konservativ folketingskandidat, men kunne ikke få sine politiske ambitioner honoreret indenfor dette parti. Alle, der har kendt ham på den tid, kan bevidne hans idealisme og hans danskhed. Han var utrolig hjælpsom og offervillig overfor alle, der var i nød, og når han kom rundt om til de kriseramte landbohjem, er der ingen tvivl om, at deres problemer gjorde stærkt indtryk på ham. Her har vi baggrunden for hans politiske afsporing.

Krisen er også baggrunden for den styrke, den danske nazistbevægelse nåede netop i Sønderjylland, hvor de økonomiske vanskeligheder havde været længere og gik dybere. Ifølge Lembcke var forholdet i juli 1933, da førerkuppet fandt sted i Åbenrå, at Clausen i Sønderjylland havde 75 pct. af medlemmerne, kaptajn Arildskov i Nordjylland 4 pct., Jørgensen, Gimlinge på Sjælland 8 pct. og han selv i København 13 pct. af medlemmerne. Men partiet havde kun få medlemmer.

I overensstemmelse med forfatterens tidsafgrænsning, omtaler bogen kun de to valg i 1932 og 1935, der begge - og uden nærmere analyse - betegnes som fiaskoer. I 1932 kunne partiet dog kun opstille som parti i Sønderjylland, hvor det kunne udnytte den særlige opstillingsregel, der var

blevet indført for at skåne det tyske mindretal for at indsamle underskrifter. Det gav 757 stemmer til de danske nazister i Sønderjylland, medens deres kandidater i den øvrige del af landet, hvor de måtte opstille som løsgængere, kun samlede 587.

I 1935 gav det ialt 16.257 stemmer eller næsten lige så mange, som ved det foregående valg havde givet kommunisterne to mandater. Nazisterne fik dog ingen mandater. Det gjorde de derimod i 1939, da de samlede 31.032 stemmer, og i 1943, da de toppede med 43.309. Jeg føler trang til at supplere forfatterens fremstilling med følgende analyse af stemmetallene.

På landsbasis fik de danske nazister 1 pct. af stemmerne i 1935, knap 2 pct. i 1939 og godt 2 pct. i 1943. I Sønderjylland nåede de 1 pct. af stemmerne allerede i 1932, hvorefter stemmeandelen i denne landsdel steg til 4,4 pct. i 1935, 4,7 pct. i 1939 og 5,7 pct. i 1943.

Da det tyske mindretalsparti ikke selv deltog i valget 1943, er det måske mere retfærdigt at hefte sig ved stigningen af de danske nazisters stemmeandel i Sønderjylland alene af de danske stemmer i denne landsdel. I så fald får vi 1,2 pct. i 1932, 5,2 i 1935, 5,6 i 1939 og endelig 5,7 i 1943. I modsætning til det øvrige land skete der i Sønderjylland praktisk talt ingen stigning under besættelsen, og den svage stigning, der var, kan anses for hentet blandt hjemmetyskerne, hvis parti ikke deltog i valget.

Det danske nazistpartis geografiske struktur fremtræder da på denne måde af valgtallene:

	Stemmetal:			Procentvis fordeling:		
	1935	1939	1943	1935	1939	1943
Sønderjylland	3575	4474	4769	22	14	11
Jylland iøvrigt	4935	9603	11672	30	31	27
Øerne	5366	10273	13086	33	33	30
Hovedstaden	2381	6682	13782	15	22	32
Ialt	16257	31032	43309	100	100	100

Selv om de danske nazister i Sønderjylland ikke kunne følge med væksten i det øvrige land, var de dog stadig forholdsvis stærkest med deres 5,7 pct. af stemmerne i landsdelen 1943, da det øvrige Jylland ikke nåede højere end 1,5 pct., øerne 1,9 og Hovedstaden 2,9 pct. af stemmerne.

Men der var andre kanaler end nazistpartiet for dem, der ville protestere imod krisepolitiken. Forfatteren nævner korrekt LS, men sætter kun to navne på, grev Bent Holstein og Valdemar Thomsen. Det er en fejl at placere den sidste i Sønderjylland; han var opstillet i Vejle amt. I stedet burde

Oluf Lorentzen, Brøde, være nævnt. Han var en fremtrædende LS-mand, opstillet på den konservative liste og samlede næsten lige så mange stemmer som Bent Holstein.

Går vi fra 1932 til valget i 1935, er Holstein ude af billedet, og nu er det to andre partier, der går de danske nazister i bedene. Det er den tyske liste, hvor Wilhelm Deichgräber har trukket mange af de mere rabiater med over, så han får 4761 stemmer, kun 9 mindre end tyskernes mangeårige folketingsmand, pastor Schmidt. Det tyske parti stiger derved fra 9867 til 12619.

Postkort fra 1942 med følgende tekst: »Begejstret Ungdom modtager Partiføreren. »Tjørnely« 1942«.

En mere moderat konkurrent får nazisterne ved dette valg i Frit folkeparti, der i Sønderjylland samler 3832 stemmer, altså flere end nazisterne, der fik 3575. Det kan bemærkes, at Jacob Feddersen, der som konservativ kandidat i 1932 fik 443 stemmer, som nazistisk kandidat i 1935 kun nåede 151.

Det er navnlig landbrugskrisen, der har leveret fundamentet til det danske nazistparti. Men krisen ramte også andre. Det kommunistiske parti samlede i de sønderjyske valgkredse 935 stemmer, hvilket var tilstrækkeligt til at sætte Arne Munch-Petersen ind i Folketinget som repræsentant for landsdelen.

Søren Eigaard ser en af årsagerne til nazistpartiets manglende succes her i landet i, at middelstanden var mindre hårdt ramt af krisen og tværtimod oplevede betydelig vækst i denne periode. Denne vækst skyldes imidlertid til dels netop krisen. Mange nystartede småforretninger dækkede i vir-

keligheden over manglende beskæftigelsesmulighed i andre brancher. Man skal derfor ikke måle middelstandens trivsel med antallet af virksomheder, men med rentabiliteten. I anden sammenhæng gør forfatteren selv opmærksom på, at de mange vognmænd i partiets medlemskartotek var tidligere landbrugere, der var gået fra gården og nu fægtede sig igennem med en bil.

Det interessante perspektiv i den foreliggende bog rejser naturligt spørgsmålene: Hvorfor var der basis for et nazistparti i Danmark? Og hvorfor blev det ikke til mere?

Disse spørgsmål besvarer forfatteren lidt varierende forskellige steder i bogen især side 24, 44, 58 og 111. Efter min mening var det fundamentale den økonomiske krise, der skabte behov også for en antiparlamentarisk protest med krav om systemændring, frihed for renteslaveri osv. Når partiet ikke blev større, skyldtes det, at hverken forudsætninger eller førerkvalitet-

ter her i landet kunne måle sig med de tyske, ligesom følelsen af, at det var nationalt betænkeligt at bygge en nazistisk bro over grænsen, har spillet en rolle.

I denne forbindelse er forfatteren forlemfældig overfor den endnu levende Einar Vaaben, der er en af hans nazistiske hovedkilder. Eigaard akcepterer side 34 Vaabens forklaring om, at dennes skepsis overfor Lembcke-Clausens parti i begyndelsen skyldtes ønsket om en mere dansk udgave af bevægelsen. Søren Eigaard har oversat, at Vaaben i november 1930 hævdede, at partiet overhovedet intet havde med nationalsocialismen at gøre. Det må da forstås således, at han har ønsket det lagt tættere op ad det tyske forbillede.

Side 38 akcepterer forfatteren en anden af Vaabens forklaringer, nemlig at Lembckes uberegnelighed var årsag til hans skepsis i begyndelsen. Men i 1932 sluttede Vaaben sit parti sammen med Lembckes og gik ind under dennes førerskab, skønt det afgjort ikke var blevet mindre ustabil.

Når man selv har oplevet perioden med

den knugende krisestemning i Sønderjylland og har overværet nazistiske masse møder i København på en tid, da det kneb for de gamle partier at samle tilslutning til deres møder, tør man ikke afvise, at den nazistiske bevægelse under andre omstændigheder kunne være blevet væsentligt stærkere også her i landet.

Midlet til at bekæmpe yderligtgående bevægelser må være en samling om en krisebekæmpende politik på midten, forenet med en kraftig agitation, og agitationen skal føres imod yderpartier til højre af partier, der ligger til højre for midten, og imod yderpartier til venstre af partier, der ligger til venstre for midten. Det var ikke venstrefløjen, der holdt nazisterne i skak. Yderpartierne forstærker kun hinanden.

Med dens notoriske mangler giver Eigaards bog en nyttig opfriskning - også nye oplysninger - om en bevæget periode, og den giver samtidig anledning til principielle overvejelser om den politiske balance i et kriseramt samfund.

Lærerkår i enklaverne

Af ERIK LARSEN, TØNDER

I 1859 udgav lærer J. Bering »Beskrivelse over landsbyskolens offentlige lærerembeder med nuværende lærerpersonale etc. i kongeriget Danmark«. Hans hensigt var i første række at tilvejebringe et statistisk materiale og en opslagsbog for lærere, men i høj grad også at gøre opmærksom på de ringe kår, som lærerne efter hans mening levede under, med få undtagelser. Derfor giver han meget detaljerede oplysninger om løn, bolig, landbrug m.v.

Oplysningerne er i næsten alle tilfælde givet af lærerne selv på skemaer, som var

udsendt gennem provstierne. Ved at medtage lærernes alder og anciennitet (dato for collats) har han givet gode oplysninger til potentielle ansøgere, der herved kunne se, hvornår et givet embede med rimelighed kunne ventes at blive ledigt. Aldersgrænse fandtes ikke dengang.

Den angivne reguleringssum betegner en kapitalisering af alle ydelser. Til denne sum skal lægges 3 mark årlig for hvert barn, hvorfor børnetallet er anført.

Da bogen beskriver embederne i »kongeriget«, har den af de sønderjyske kun dem

i enklaverne med. Det vil ses, at kun lærerne i Vesterende-Ballum og i Sdr. Sejerslev er dimitteret fra Tønder seminarium, alle de andre fra kongerigske seminarier. De to nævnte lærere er ansat i henholdsvis 1801 og 1832, altså på tidspunkter, hvor det nationale ikke toges i betragtning.

Artiklerne er her anført med udgiverens retskrivning. Det er vist nødvendigt med nogle få

Ordforklaringer:

Coll. (kollats) = indsættelsesbrev.

Four. (fourage) = foder.

Hrtrk. = Hartkorn.

Nannest = smådyelser af naturalier.

Off. og Acds. = offer (på højhelligdage) og accidenser (ydelser for tjeneste ved bryllup og begravelse m.v.).

Rgls. = reguleringssum (se ovenfor).

Rettelserne i parentes er ved EL.

Løve (Lø) herred.

Visby sogn og pastorat.

1. **Visby Skole**, eneste i Sognet. Om vinteren holdes en Hjælper. Lærer E. Thomsen, 40 Aar, dim fra Vesterborg 1831 med 1. Karakter, Børn 132, Biskoppen kalder, Rgls. 495 Rdl. 95 Sk. Der haves: 6 Td. Rug, 35 Td. Byg, som Kirkebet. 20 Rd., Off. og Acds. 160 Rd., af præsten 3 Skæpper Rug, 40 Pd. Smør, Brændsel efter Anordning. Fribolig, meget god, vel indrettet, tæt ved Kirken, nær Mølle, 2 Mil fra Tønder. Jordlod, tæt ved, god Bonitet, Htkr. i Ager og Eng $7\frac{1}{4}$ Skæppe. Der holdes 3 Køer og nogle Faar.

Randrup (Randerup) Pastorat og Sogn

1. **Randrup Skole**. Lærer J. Lassen, 46 Aar, dim. fra Lyngby som Privatist med 3die Karakter. Coll. 1834, Børn 58, Biskoppen kalder, Rgls. 490 Rd. 78 Sk. Der haves: 6 Td. Rug, 35 Td. Byg, som Kirkebet. 20 Rd., Off. og Acds. 36 Rd., Brændsel efter Anordn. Fribolig, meget god og vel indr., tæt ved Kirken, 3 Mil fra Tønder. Jordloden nær ved, god Jord, med Htkr. Ager og

Eng 1 Td. 6 Sk. Der kan holdes 4 Køer og nogle Faar. Men Jorderne ere udsatte for Vesterhavets Oversvømmelse ved Stormflod.

Medolden (Mjolden) Pastorat og Sogn

1. **Medolden Skole**. Lærer J. Fallesen, 50 Aar, dim fra Skaarup 1827 med 2den Karakter. Coll. 1839, Børn 30, Biskoppen kalder, Rgls. 384 Rd. 60 Sk. Der haves: 6 Td. Rug, $34\frac{1}{2}$ Td. Byg, som Kirkes. 10 Rd., for de andre kirkel. Forretninger 17 Rd. 48 Sk., Off. og Acds. 100 Rd., Nannest 112 Pd. Smør og 112 Pd. Ost, Four. 2 Læs Hø à 1200 Pd., reglementeret Brændsel. Fribolig, ret god, men lav, saa en høj Mand neppe kan gaae under Bjelkerne, $\frac{1}{8}$ Mil fra Kirken, nær Mølle, 3 Mil fra Kjøbstad. Jordlod, tæt ved, paa Lidet nær, og en Eng $\frac{1}{4}$ Mil borte, Alt god Bonitet, Htkr. $\frac{4}{4}$ Skæppe. Der holdes 2 Køer og 6 Faar.

Døstrup Pastorat og Sogn

1. **Døstrup Skole**. Lærer S. Hansen, 44 Aar, dim. fra Lyngby 1833 med 1ste Krkt. Coll. 1839, Børn 118, Biskoppen kalder. Rgls. 457 Rd. 7 Sk. Der haves: 10 Td. $6\frac{1}{2}$ Skp. Rug, 2 Td. $6\frac{1}{2}$ Skp. Byg, som Kirkes. 10 Rd., Off. og Acds. 160 Rd., $6\frac{1}{4}$ Td. Byg, der kaldes Offervederlag og af Kirken 6 Rd. 32 Sk., Nannest 186 Brød, 12 Lispd. Smør, 70 halve Svinehoveder, Ostpenge 9 Rd., Afkortning 16 Rd., som udbetales Læreren i Skolekassen. Fribolig, smuk og god, tæt ved Kirken, $\frac{1}{4}$ Mil fra Mølle, 3 Mil fra Tønder, Skolen ligger 650 Alen fra Boli-gen. Jordlod 9 Td. L., ligger ret beqvemt, og er af god Bonitet, Htkr. Ager og Eng $5\frac{1}{2}$ Skp. Der kan holdes 2 à 3 Køer og 2 Faar.

2. **Drengsted Skole**. Lærer N. Thomsen, 29 Aar, dim. fra Lyngby 1856. Coll. 1857, Børn 86, Skoledirektionen kalder, Rgls. 180 Rd. - Løn: Kosten, 100 Rd. og 3 $\frac{1}{8}$ Td. Byg, et Kammer i Skolen og Brændsel, $\frac{1}{4}$ Mil fra Kirken.

3. **Lourup Skole.** Lærer H. P. Krogh, dim. fra Lyngby 1853 med 1ste Krkt. Coll. 1853, Børn 40, Skoledir. kalder. Rgls. 180 Rd. og Lønnen ganske som ved Drengsted, samt en god Bolig for en Ugift, ½ Mil fra Kirken.

Ballum Pastorat og Sogn

1. **Vesterende Skole.** Lærer K. Kaysen, 82 Aar, dim. fra Tønder 1798 med Krkt. »vorzüglich würdig«. Coll. 1801, Alderstill. 50 Rd., Børn 84, Biskoppen kalder. Rgls. 532 Rd. 62 Sk. Der haves: Skolelod 100 Rd., Degnetrave 15½ Td. Byg, som Kirkesanger 10 Rd., for Klokkernes Ringning 8 Rd., Off og Acds. 150 Rd., Nannest = 60 Rd., nemlig: 80 Brød, 10 Pd. Smør, 7 Lpd. Ost, 19 Sn. Æg og 1 Rd. 16 Skl., ingen Brænds. el. Four. Degneboligen er gammel og indløst af Degnen, den ligger lidt fra Skolen, nær Kirken, ½ Mil fra Mølle. Jordlod 11 Td. L. udmærket Jord, paa Lidt nær, ½ Mil borte, Htkr. 1 Td. 2 Skp.

Anmk. Til Skolestuen leveres Brændsel, men ellers holder Læreren selv Boligen vedlige og betaler alle Skatter af Jorderne.

2. **Nørhuus Skole.** Lærer J. Andersen, 35 Aar, dim fra Jellinge 1855. Coll. 1855, Børn 60, Skoledir. kalder, Rgls. 230 Rd. Der haves: Pengeløn 100 Rd., fri Station hos Beboerne = 130 Rd. og Skolepenge, samt et Værelse i Skolen, ½ Mil fra Kirke og Mølle, 2 Mil fra Flekken Høier, Brændsel haves til Skolestuens Opvarmning, men først ved Vakance i Vesterende faaes en Jordlod paa 3½ Td. 1., tæt ved, af middelgod Bonitet.

3. **Bødsbølle (Bødsbøl) Skole.** Lærer N. Bøtcker, 36 Aar, dim. fra Snedsted 1843 med 1ste Krkt. Coll. 1845, Børn 126, Rgls. 260 Rd., fast Løn 260 Rd., Fribolig med Have og Skolepenge 60 Rd. Boligen bestaar af 2 smaa Stuer, Kjøkken etc., ¼ Mil fra Kirken, 1½ Mil fra Høier. Brændsel haves kun til Skolen. Jordlod haves ikke, men faaes maaske i Tiden.

Rømø Pastorat og Sogn

1. **Kongsmark Skole.** Lærer J. A. Møller, 50 Aar, dim. fra Lyngby 1830 med 2den Krkt. Coll. 1832, Alderstill. 25 Rd., Børn 72, Skoledir. kalder, Rgls. 164 Rd. 94 Skl. Der haves: contant 75 Rd. 70 Skl., 7 Td. Rug, 10 Td. Byg, 8 Rd, til Huusleie. Skolen er maadelig, og Huusleilighed gives ikke, dog er man forpligtet til at skaffe Læreren Bolig, naar han forlanger det, Brændsel leveres kun til Skolens Opvarmning. Ingen Jordlod, men Ret til Græsning for 1 Ko og 4 Faar paa Heden, ingen Four.

2. **Toftlund (skal være Toftum) Skole.** Lærer M. Mathiesen, 23 Aar, dim. fra Jellinge 1855 med 2den Krkt. Coll. 1855, Børn 44, Skoledir. kalder, Rgls. 180 Rd., af Statskassen 20 Rd., Kostpenge 80 Rd., ingen Bolig og kun Brændsel til Skolestuen, Jordlod haves ikke, 1 Times Gang til Kirken, ½ til Møllen.

Anmk. Paa Øerne Amrum og Førh er Skolesproget Tydsk, og disse Tydske Skoler høre ikke herhen. Ud.

Møgeltønder Birk

Møgeltønder Pastorat

1. **Møgeltønder Skole.** 2 Lærere. 1ste Lærer J. P. Petersen, 41 Aar, dim. fra Lyngby 1839 med 1ste Krkt. Coll. 1843, Børn 76, Biskoppen kalder, Rgls. 388 Rd. 19 Skl. Der haves: Skoleløn 120 Rd., Legatreter 40 Rd., som Organist 19 Rd. 19 1/5 Skl., som Kirkesanger 5 Rd., Off. og Acds. 120 Rd., den saakaldte »Pligt« 24 Rd., og nu 6 Td. Rug, 35 Td. Byg, imod at afgive 40 Rd. til 2den Lærers Løn. Fribolig, stor, rummelig og smuk, nær Kirke, ½ Mil fra Tønder. Jordloden bestaar af flere Stykker, men god Jord, Htkr. 1 Td. 2 Skp. Der holdes 3 Køer. Der leveres kun lidet Brændsel og maaskee slet ingen Four.

2den Læreren J. A. Jensen, 23 Aar, dim. fra Jellinge 1856 med 1ste Krkt. Endnu ei modtaget Coll., Skolen begyndte han dog den 1ste September 1857, Børn 72, Skole-

dir. kalder, fast 220 Rd. og Skolepenge 35 Rd., et meget lille Værelse og 5000 Stk. Tørv til dets Opvarmning.

2. **Tophale (skal være Toghale) Skole.** Lærer H. M. Jessen, 45 Aar, dim. fra Vesterborg 1831 med 1ste Krkt. Coll 1834, Børn 108, Skoledir. kalder, Rgls. 300 Rd., Løn er nu: som Kirkesanger 5 Rd., Off og Acds. 108 Rd., i Pligt 20 Rd., 60 Rd. af Skolekassen 6 Td. Rug, 35 Td. Byg. Brændsel efter Anordn. Fribolig, meget indskrænket, 1/6 Mil fra Kirken, 3/4 Mil fra Tønder. Jordlod 5 Td. L., middelgod Jord. Der kan græsse 2 Køer og 2 Faar, men Hø til Vinterfoder har Læreren selv maattet købe, som er en Udgift af 50 D. Aarlig. Ogsaa kan Læreren for egen Regning holde en Andenlærer til at læse med Skolens nederste Klasse.

Dahler Pastorat og Sogn

1. **Dahler Skole** med 2 Lærere. 1ste Lærer N. Kaysen, 55 Aar, dim. fra Nustrup 1821 med 1ste Krkt. Coll. 1835, Alderstill. 25 Rd., Børn i Alt 122, Skoledir. kalder, Rgls. 398 Rd. 72 Skl. Der haves: Løn som Skolelærer 172 Rd., 50 Rd. for Græs og Foder, som Kirkesanger 10 Rd., for Klokkernes Ringning 3 Rd., Off. og Acds. 100 Rd., de gl. Degneindtægter 5 1/2 Td. Rug, 5 1/2 Td. Byg, Nannest 16 Rd., 88 Brød à 6 Pd., Brændsel efter Anordn. Fribolig, indskrænket, tæt ved Kirken, 1/4 Mil fra Høier.

Anmk. Nu skal der ansættes en 2den Lærer, som Sognet lønner, men som Læreren skal give Kosten den halve Tid af Aaret.

Emmerlev Pastorat og Sogn

1. **Emmerlev Skole.** Lærer Chr. F. Kaysen, 52 Aar, dim. fra Vesterborg 1832 med 3die Krkt. Coll 1837, Alderstill. 25 Rd., Børn 74, Skoledir. kalder, Rgls. 275 Rd. 14 Skl. Der haves: Løn som Skolelærer 122 Rd., for Brændsel 40 Rd., Off. og Acds. 40 Rd., et Lønningstillæg 5 Td. 1 1/2 Skp. Byg. Fri-

bolig, smuk, 1/4 Mil fra Kirken og Flekken Høier. Jordlod 5 Demath 165 kvadratfod, ret god Jord, Græs og Foder er ikke tilstrækkelig til 2 Køer og 6 Faar.

2. **Sønder-Seierslev Skole** med 2 Lærere om Vinteren. 1ste Lærer J. Hansen, 50 Aar, dim. fra Tønder 1829 med »zweiter Krkt. mit rühmlicher Auszeichnung«. Coll. 1832, Børn i Alt 130, Skoledir. kalder, Rgls. 361 Rd. 8 Skl. Der haves: Løn af Skoleklassen 122 Rd., Brændselsvederlag 31 Rd. 38 Skl., som Kirkesanger 10 Rd., for Forretn. ifl. titnævnte Instr. af 20/7 1814, § 34, 14 Rd., for Ringning 2 Rd. Off. og Acds. 88 Rd. 43 Skl. og nu 5 Td. 1 1/2 skp. Byg betalt efter Kapiteltaxt. Fribolig, ret god, skjøndt indskrænket, nær Kirken, 10 Minutters Gang dertil, 1/4 Mil fra Høier. Jordlod af god Bonitet, beqvemt beliggende, og en Eng, der giver 5 Læs Hø, Htkr. 5 3/4 Skp. Der holdes 2 Køer og 6 Faar, men da ingen Four. leveres, maa Læreren selv købe 5 Læs Hø.

Anmk. Læreren er forpligtet til for egen Regning at holde et ungt Menneske om Vinteren til at læse med de yngste Børn.

3. **Nørre-Seierslev Skole.** Lærer J. J. Lorentzen, 41 Aar, dim. fra Skaarup 1839 med 1ste. Krkt. Coll. 1841, Børn 72, Skoledir. kalder, Rgls. 297 Rd. 6 Skl. Der Haves: Løn af Skolekassen 122 Rd., til Brændsel nu 40 Rd., Off. og Acds. 60 Rd. og 5 td. 1 1/2 Skp. Byg. Fribolig, god, 1/2 Mil fra Kirke, 1 Mil fra Høier. Jordlod, af god Bonitet, men kan formedelst Beliggenheden ikke benyttes af Læreren. Eng har Skolen fælles med Sognets andre 2 Skoler. Afgrøden deles lige mellem dem, men er neppe tilstrækkelig til 1 Ko.

Det ses af disse ret detaillerede oplysninger, at lærerens kår har været såre forskellige og til dels særdeles ringe. Navnlig unge lærere i små embeder har været afhængig af befolkningen på en måde, der kan have været ret så nedværdigende. Mellem linier-

ne aner man mange gange en vis irritation over mangler: utilstrækkeligt foder, for lav loftshøjde etc. - Førstelæreren i Møgeltønder er øjensynlig utilfreds med, at hans andenlærer har undervist i 2 år uden kollats. Og lærer Hansen i Sdr. Sejerslev har haft instruktion af 1814 ved hånden, idet han henviser til »den titnævnte Inst. af 29/7 1814, § 34«. Denne paragraf lyder således:

»Kirkebyens Skolelærer besørger allene Klokkernes Ringning Morgen og Aften samt til sædvanlig Gudstjenste, saavel som Kirkens Reengiørelse, Alterklædernes Vask og Kirkeuhrets Optrækning. Ligele-

des antegner han efter Prædiken de Folk, som agte sig til Alters, og er tilstede ved Skriftemaalet. For disse, ham især paalagte Forretninger nyder han det Tillæg i Løn, som ved Planen til Skoledistricternes Forde-ling vorder bestemt«. (Her efter Joakim Larsen: Skolelovene af 1814 og deres tilblivelse).

Man erfarer (indirekte), at der kun i Møgeltønder kirke har været orgel. Og så må man i øvrigt håbe, at læreren i Nørhus-Ballum ikke har måttet vente alt for længe på Vesterende-degnens afgang - og at læreren i Døstrup har kunnet lide grisesylte.

Boganmeldelser

Krigsbreve

Peter og Jens Jensens krigsbreve 1915-16. Udgivet som privattryk 1981 af Petra Jensen, Haderslev. 83 sider. Ill.

Af veneration for sine brøders minde har fru Petra Jensen samlet og udgivet de breve, som hendes brødre sendte hjem fra fronten i de første verdenskrigsår. Det er ikke uden bevægelse, man læser disse meget personlige skildringer de rædsler der prægede de menige soldaters liv i skyttegravene, ikke mindst fordi der også er ble-

vet plads til beskrivelser af lysere stunder i dagligdagen. Brevene er stærkt præget af et kristent livssyn.

Begge brødre faldt, mens en tredie yngre bror, der også blev tysk soldat, overlevede. Brødrenes breve, der er skrevet på tysk, er oversat af søsteren sammen med hendes mand, pastor em. V. Nørlund Christensen.

ibs

Duborgskolens beretning

1980-81 rummer oplysninger om eleverne - ved skoleårets slutning blev 68 studenter af de 737, der gik i det syvårige gymnasium, 59 af 201 realskoleelever fik deres afsluttende eksamen -, om elevernes hjemsted, om lærerkollegiets medlemmer og om det stof, der er gennemgået i årets løb. Morsomt at læse er dagbogsnotaterne, der fortæller om den store udadvendte aktivitet, og så kan den interesserede læser for

resten med forbavelse notere, at mens der ved årets begyndelse var 954 elever i skolen, (forordet), fremgår det af skolens dagbog, at den første skoledag blev eleverne »budt velkommen i skolegården, og det kunne konstateres, at elevtallet nu udgjorde 952«. Ved skoleårets slutning var der 938 elever tilbage, men det er jo også et imponerende tal.

ibs

Haderslev-minder

Haderslev-Samfundets årsskrift, der siden 1934 har haft sine rødder i katedralskolen, er kommet så meget til års, at man selv i denne landsdel må indpasse det i rækken af ærværdige institutioner. Skolens første rektor efter 1920, dr. phil. Karl Mortensen, sagde aldrig Haderslev Katedralskole, men »Lembckes og Thriges gamle skole«.

Skriftet forynger og fornyer sig, jo ældre det bliver. Man savner nu de grønne efeuranker fra Gåskærgade på titelbladet, men den nuværende hustegner, Lilian Martinusen, har i stedet fået både nyt og gammelt ind i bomærket. I samklang med stoffet som helhed er der i tegningerne kastet af i de nærmeste krav, d.v.s. det lokale. Billedvalget går i samme retning og udgør en lokalhistorisk kavalkade, ført op til en brand i 1980.

Taget i kronologisk orden indledes heftet med Børge L. Barløses skildring af Louise Taubers danske privatskole i Haderslev i perioden 1863-1888. Her fremhæves en af nutiden delvis oversat national og pædagogisk gerning, der det meste af tiden blev øvet i lokalerne Gammelting 7 ved siden af gæstgivergården »Skulderbladet«. Det er samtidig vemodigt at erindre sig, at begge disse karakteristiske ejendomme blev nedrevet i 1969 for at give plads for en tankstation. Barløse tegner portrætter af

lærerkræfterne, alle kvindelige, og mange udgået fra Nathalie Zahles institut.

Derefter følger Haderslev-erindringer fra 1920'erne og 1930'erne, som sig hør og bør med fremførsel af et bredt persongalleri. Det er fhv. overlærer Johs. Jensens genoplevede Genforenings-omplantning fra Køgeegnen til Haderslev, hvor faderen, Chr. Jensen, i 1920 blev stationsforstander ved amtsbanerne.

Uddrag af skatteinspektør W. Reinmanns dagbøger 1923-28 ved hans gamle elev, fhv. socialinspektør Olav Christensen, er en sproglig perle af dansk-tysk sprogforbistring og et ganske afslørende kik ind bag rådhusets vindever. Reinmann var tyskfødt, men 100 procent loyal. Det fik han demonstreret under besættelsen. Når Reinmann spadserede med sin jagthund gennem byen og nærmede sig nogle tyske officerer, fik han pludselig travlt med at kalde hunden til sig. Det var ikke ufarligt, for hunden hed ved sådanne lejligheder skiftevis *Montgomery* og *Rokosovskij* – alt efter hvor tyskerne p.t. var på tilbagetog. Dette hundeliv bragte Reinmann i et skrappt forhør hos Gestapo i Kolding.

Årsskiftet er redigeret af Finn Dræby, Henrik Fangel, Lars N. Henningsen, Klaus Holt og Lilian Martinusen.

E.B.

Fra Ballum

Jens Rosendal: Balladen om Ballum. Digte om natur og mennesker ved Vadehavet. Tegninger af Lene Larsen. Forlaget Melbyhus. 1981. 48 sider. 40,- kr.

Der er fine satiriske, muntre og alvorlige toner i Jens Rosendals nye digtsamling. Han går i Ballum, han vandrer i marsken og han bruger sine øjne, så vi andre kan se nye perspektiver i de dagligdags ting, han beskriver. Han ser endda glimt af personer, vi andre ikke kan få øje på. Karen Blixen på Sorg-agren, Brorson i Ballum enge eller mødet mellem Kristen Kold og borgmeste-

ren, hvor digteren åbenbart selvtredie har været med – de slutter alle med en fin pointe.

Slutdigtet »Kompleks«, hvor han digter om åndens reviderede respekt for håndens arbejde, og ironiserer over det civiliserede fremskridt, udkrystalliseres blandt andet i følgende linier:

Netop nu indleder to håndfaste tømrere
angrebet
på en gammel facade
de mørnede vinduer flås ud
fra den harmoniske række i stuelængen
glasskårene fyger klirrende over gårdsplad-
sens stenpikning

akkorden skal holdes
og snart er arbejdet færdigt:
de gabende tomme termoglasruder glør
fuldkommen fremmede og forrykte
over mod kirken og ud
over landskabets tavlede marker.

ibs

Grænseleksdagbog

VED FR. RUDBECK

SYD FOR GRÆNSEN

3. februar: Bladet Kieler Nachrichten kritiserer, at samtlige fem kommandoposter indenfor Nato-regionen Jylland-Slesvig-Holsten besættes med danske officerer, skønt Danmarks forsvarsbidrag gennem årene stadig er forringet.

Socialdemokratiet i Slesvig-Holsten vil kræve 60 mill. DM afsat til investeringsformål under henvisning til de stigende arbejdsledeshedstal, vanskelighederne for byggebranchen og for landbruget.

4. februar: Landsregeringen i Kiel oplyser, at udvidelsen af den tekniske højskole i Flensborg fortsætter.

I sin budgettale i Flensborg byråd opfordrer rådmand Jacob Meyer til at vise øget forståelse for kravet om ligeberettigelse mellem dansk og tysk kulturarbejde. Tilskudene er stadig for beskedne både til dansk teater- og biblioteksarbejde. Budgettet på 186 mill. DM viser et underskud på 3 mill. DM.

5. februar: Jens Jessen-medaljen, indstiftet af Sønderborg amts Grænseforening, tildelles den 14 årige Anne Feddersen fra Hans Helgesen-skolen i Frederiksstad, som belønning for særlig gode kundskaber i dansk.

6. februar: Grænseforeningens hovedstyrelse anbefaler på sit møde i Flensborg, at man arbejder videre med planerne om en udvidelse af Dansk Centralbibliotek i Flensborg, og der foreslås et samarbejde mellem Bonn, Kiel og København med hensyn til finansieringen.

8. februar: Karl Otto Meyer udtræder af Flensborg Avis' direktion, men fortsætter som ansvarshavende chefredaktør. Redaktør Rudolf Mach konstitueres som administrerende chefredaktør og medlem af direktionen.

Sydslesvigsk Forenings medlemstal er pr. 1. januar 1982 steget fra 21.295 til 21.338 medlemmer.

Bertha Wulff-børnehaven i Flensborg fejrer sit 60-års jubilæum.

9. februar: 6000 landbrug i Slesvig-Holsten eller omkring 20 pct. er i alvorlige økonomiske vanskeligheder, og 2500 trues direkte af fallit. Landbrugets indtjening faldt i 1980/81 med ca. 20 pct. Landbrugsbyggeriet er gået ned med 33 pct., og der mærkes stærke prisfald på landbrugsjorden, skriver Anders Ture Lindstrøm i EF-avisen.

10. februar: Prins Philip, hertug af Edinburgh, besøger i sin egenskab af præsident for Verdensnaturfondet, hvis opgave bl.a. er at forhindre udryddelse af truede dyrearter, den sydslesvigske vestkyst for at orientere sig om digeprojektet ved Nordstrand bugt. Landsregeringen tager afstand og erklærer prinsens besøg for uønsket. Ministerpræsident Gerhard Stoltenberg besøger i stedet den nyrestaurerede mølle i Svensby ved Sørup.

16. februar: Tidligere dansk rådmand i Flensborg, ejendomsmægler W. L. Christiansen afløser overborgmester Bodo Richter som formand for Europa-Union i Flensborg.

I et foredrag ved unionens generalforsamling efterlyser redaktør Siegfried Matlok nye impulser i det dansk-tyske samarbejde i grænselandet og kræver flere og bedre forberedte møder i det dansk-tyske forum, ligesom han advarer imod EF-modstandere, der puster til tyskerhadet.

Formanden for CDU-kredsdaysfraktionen i Slesvig-Flensborg amt Wolfgang Börnsen kræver større aktivitet af det dansk-tyske forum, der alt for ofte hæmmes af embedsmandsafgørelser og aldrig samler sig til selv at tage stilling, ligesom også mindretallene bør aktivere det grænseoverskridende samarbejde.

Den 15 årige skoleelev Edgar Lehmann fra Vanderup modtager Hermann Tychsens mindelegat.

18. februar: Den vesttyske forbundspræsident Karl Carstens er af miljøpartiet »Den grønne liste« blevet opfordret til ikke at deltage i den planlagte indvielse af det dansk-tyske fremskudte dige ud for Tøndermarsken den 10. maj.

Miljøpartiet siger, at et værdifuldt vadehavsområde er gået tabt med inddigningen og mener, at der bliver tale om en »maka-

ber fest«, hvor man udelukkende kan fejre en storstilet ødelæggelse af naturen. Desuden beklager man sig over, at der overhovedet ikke er blevet taget hensyn til de 52.000 indsigelser, der er blevet rejst imod projektet.

Sammen med dronning Margrethe skal forbundspræsidenten være hædersgæst ved indvielsen.

I landdagen rejser Karl Otto Meyer krav om et beskæftigelsesprogram på linie med de af Bonn-regeringen fremsatte forslag.

Et SSV-forslag om et opfinderkontor ved den tekniske højskole i Flensborg henvises til udvalgsbehandling.

Delstatsregeringen i Kiel har givet principiel tilslutning til et forslag om, at den regelmæssigt skal fremlægge en rapport om situationen for de to mindretal ved den dansk-tyske grænse. Forslaget, der skyldes SPD-oppositionen, skal nu drøftes i landsparlamentets udvalg.

I parlamentet gav regeringspartiet CDU udtryk for, at rapporten af den danske regering kan opfattes som indblanding i et dansk anliggende. En CDU-talsmand sagde, at delstatsregeringen vanskeligt kan berette om den folkelige og kulturelle udvikling for det tyske mindretal i Danmark og da slet ikke rette krav til den danske stat.

20. februar: Fhv. folketingsmand Peter Gorrsen fortsætter som formand for Statens seksmandsudvalg. Udvalget har fået et nyt medlem, civilingeniør Ib Langsted, Herning, for CD.

22. februar: Dansk Spejderkorps i Sydslesvig tæller nu 384 danske spejdere fordelt på 17 afdelinger.

24. februar: SSV i Nordfrislands amt kræver en udligning for de tab, amtet lider ved ikke at være omfattet af Zonenrandförderungsmittel.

Dansk Skoleforening afviser, at forældre som følge af utilfredshed med gæstearbejderbørn i tyske skoler sender deres børn i danske skoler. Af 175 begyndere i 1981 kom de 172 fra danske børnehaver.

25. februar: Pastor Peder Sindelmann Kristensen ordineres som ny dansk præst for Sønderbrarup og Stenfeld menigheder i Helligåndskirken i Flensborg.

Flensborg Avis afviser i en leder kultusminister Peter Bendixens påstand om, at ingen andre private skoler har fået så store forhøjelser som de danske, der fra 1972 til 1981 er steget fra 8,8 mill. til 22,4 mill., mens tilskud til tyske privatskoler er steget fra 2.055.400 DM til 10.477.000 DM.

NORD FOR GRÆNSEN

2. februar: En analyse foretaget af Institut for grænseregionsforskning viser, at metalindustrien i Sønderjylland har landets højeste andel af funktionærer og faglærte næst efter hovedstadsregionen. Andelen udgør ca. 50 pct., hvilket især skyldes de mange mindre virksomheder, der giver industrien gode chancer for øget produktion.

Der Nordschleswiger udtrykker i en leder glæde over stigningen i tilmeldte elever til tyske skoler især i de tyske »kerneområder«. Stigningen er på 15 pct.

Sønderjyllands amtsråd giver bred tilslutning til et forslag fra Slesvigsk Parti om en henvendelse til regeringen til fremme af bygningen af Storebæltsbroen. Kun SF og Fremskridtspartiet stiller sig forbeholdent.

3. februar: Fru Lise Hansen, Skærbæk vælges til ny formand for Sønderjyllands amtsprogramråd. Det tyske mindretal repræsenteres fortsat af lærer Philipp Iwersen, Tinglev, mens det danske mindretal i Sydslesvig repræsenteres af Ernst Vollertsen, der sidder som observatør.

Haderslevs fødselstal falder drastisk.

Mens der i 70'erne regnedes med et fødselstal på mellem 300 og 400 årligt, er tallet for 1980 og 1981 341 og 287.

4. februar: I en kronik i Jydske Tidende peger fhv. amtskontorchef Jes Caspersen på det malplacerede i de hjemmetyske krav om en særbehandling for nogle af deres børnehaver, mens danske i Sydslesvig ikke engang opnår ligeret.

5. februar: Sønderjyllands amt og kystinspektoratet undersøger mulighederne for en forstærkning af Rejsbydiget.

Der er fortsat debat om placeringen af midtlandets gymnasium i Gram eller i Toftlund. Beregninger synes at vise, at placeringen i Gram vil give flest elever.

De sønderjyske vandrerhjem kunne i 1981 notere 109.522 overnatninger eller ca. 5000 flere end året før.

11-timers reglen går ud over de sønderjyske lejrskolehjem og får danske skoler til at rejse til udlandet, hævder lektor Willy Buch, Haderslev.

Fru Helene Nissen, Stubbom, beklager i et læserbrev i Der Nordschleswiger, at der tales for meget dansk i den tyske børnehaver i Haderslev.

En læseranalyse betegner Der Nordschleswigers informationsværdi som god. 70 pct. af de adspurgte finder bladets politiske linie i overensstemmelse med Bund deutscher Nordschleswigers.

6. februar: Den tyske Skole- og sprogforening finder ikke sin kritik af enkelte kommuners holdning overfor tyske børnehaver overdreven eller urimelig.

Den tyske grænseforening vil gennem udbygning af kontakter med det tyske mindretal især støtte ungdommen så den kan udnytte fritiden bedre.

Bund deutscher Nordschleswiger har indsamlet 14.113 kr. til hjælp for de stormflodsramte på vestkysten.

8. februar: Hverken DSB eller Sønderjyllands amt vil betale for genoptagelse af passagertrafikken mellem Vojens og Haderslev.

De danske Havnemøller skænker 30.000 kr. til vedligeholdelse af Dybbøl mølle. Pengene er fremkommet gennem salg af specielt Dybbøl mel.

10. februar: Den danske Europabevægelse i Sønderjyllands amt og Europa-Union i de tilstødende sydslesvigske amter beslutter på et fælles møde nedsættelse af en arbejdsgruppe, der skal søge det grænseoverskridende samarbejde fremmet og dermed fremme den europæiske dialog i grænselandet.

»Sønderjyske Allgemeine«, journalister og folketingsmedlemmer med tilknytning til Sønderjylland, fejrer afstemningsdagen på Christiansborg. Dronning Ingrid overværer festen.

11. februar: Radiorådets formand Birte Weiss lader undersøge, hvad det vil koste at starte regionale TV-programmer i Sønderjylland. Der regnes dog ikke med, at Syd- og Sønderjylland får regionalt TV i år. Der peges samtidig på, at kritikken af TV-dækningen i landsdelen har ført til flere udsendelser fra Sønderjylland.

17. februar: Planerne om et dansk-tysk handelskammer må foreløbig skrinlægges, da kun tyske erhvervskredse er interesseret; tanken afvises af danske erhvervskredse.

19. februar: Formanden for Bund deutscher Nordschleswiger i Tinglev, Philipp Iwersen, finder, at et tysk kontor på Christiansborg er nødvendigt, ikke mindst af hensyn til kommende muligheder for ved et folketingsvalg at opstille sammen med et dansk parti.

20. februar: På Folkehjem afsløres et maleri af fru Helene Hanssen; det sker dagen før 120-års dagen for H. P. Hanssens fødsel.

22. februar: Det er 50 år siden, Tønder fik Danmarks første skolecentral, der i dag har til huse i bygningen »Soli deo Gloria«.

Et initiativ om fornyet krav om bygning af Storebæltsbroen, der er taget af Haderslev Erhvervsråd, støttes nu af 40 syd-, sønderjyske og fynske erhvervsråd.

23. februar: Folketingsmedlem Carl Hahn, CD, bliver nyt medlem af Sønderjysk Udvalg, som undervisningsministeren netop har nedsat. Fru Nina Palsbøl, der er valgt for Fremskridtspartiet, finder udvalget helt overflødigt og mener, det bør nedlægges. Arbejdet kan klares af seksmandsudvalget, som administrerer 95 pct. af Sydslesvigbevillingerne.

Formanden for Landwirtschaftlicher Hauptverein, Fedder Peter Hinrichsen, Højer, kritiserer på organisationens generalforsamling det manglende sammenhold indenfor landbrugets krisestab. I en regnskabsoversigt peges på de dårligste resultater siden 30'erne, og kun de tyske ejendommers gennemsnitlige større areal har sikret de tyske landmænd en bedre forrentning end gennemsnittet i landsdelen.

26. februar: Formanden for Venstre i Sønderborg, Hans Jessen, Sundsmark, finder, at ligesom det tyske mindretal gennem Bund deutscher Nordschleswiger har engageret sig i Europabevægelsen, burde også det danske mindretal støtte Europabevægelsen i Slesvig-Holsten.

27. februar: Sønderjyllands indbyggertal er fortsat faldende og talte ved årsskiftet 250.409. Alene i det sidste halve år er tallet faldet med 654. Kun 6 kommuner har fremgang.

OUGAARDS

Boghandel

Vi har altid det bedste af den nye og den ældre litteratur på hyldeerne

Haderslev - Tlf. 52 25 71

Læs Grænseforeningens blad

GRÆNSEN

Fire numre om året: 20 kr.

Bestilles hos
Grænseforeningen,
Peder Skrams gade 5,
1054 København K.
Tlf. (01) 11 30 63

Jydernes egen kreditforening...

JYLLANDS
KREDITFORENING

6100 HADERSLEV Astrupvej 13
Tlf. (04) 52 70 00
6950 RINGKØBING Heringvej 3
Tlf. (07) 52 01 11
8600 VIBORG Sci. Mathesgade 1-3
Tlf. (06) 62 33 33
9100 AALBORG Boulevarden 43
Tlf. (06) 12 38 77
8260 ARHUS-VIBY J. Borgvold 16
Tlf. (06) 14 86 00

En lokal bank
har mange fordele

- derfor

SYDBANK

- den bedste lokale bank

BOGTRYK . OFFSET . BOGBIND

Th. Laursens Bogtrykkeri A/s

Jernbanegade 8, Tønder, tlf. 72 15 50

Sønderjyllands Lånkasse

Nørregade 21 . Haderslev . Telefon (04) 52 66 33

Kontortid: kl. 9-12

Alt i kontorudstyr

P. J. Schmidt A/S

Vestergade 14, 6500 Vejens
Telf. (04) 54 12 28

ANDELSBANKEN

Sønderjyske afdelinger

Ladelund
Landbrugs og Mælkeriskole

Brørup station

Grønsejlandets liv
Grønsejlandets sang

møder De i

Jydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

Historisk Samfund
for Sønderjylland
Ekspedition Haderslevvej 45,
6200 Åbenrå
Telefon 04-62 46 83
Åbent kl. 9-16.

Selskabs- og udflugtskørsel
Ruteautomobil-Aktieselskabet
for Haderslev Amt og By
Haderslev, tlf. (04) 52 38 55

A/S Sønderjydske Frøforsyning

Frøavl & Frøhandel

Aabenraa

OVE ARKIL A/S

CIVILINGENIØR - ENTREPRENØR
HADERSLEV

Mød
Bankrådgiveren i
PRIVATbanken

Sønderjysk Manedsskrifts redaktionsadresse:

H. P. Hanssensvej 9, 6100 Haderslev, tlf. (04) 52 17 37.

Ekspeditionens adresse:

Historisk Samfund for Sønderjylland, Haderslevvej 45, 6200 Abenrå.

Tlf. (04) 62 46 83. Giro 504 26 82.

Redaktøernes adresser:

Seminarieadjunkt Jørn Buch, Marielystvej 10, 6100 Haderslev, tlf. (04) 52 33 08.

Cand. polit. Inger Bjørn Svendsen, H. P. Hanssensvej 9, 6100 Haderslev.

tlf. (04) 52 17 37. (arsv.)

SØNDERBORG HANDELSSKOLE

Handelsgymnasium – Handelshøjskole-
afdeling

Sdr. Landevej 30 – Tlf. (04) 42 55 25

Værksted for arkæologi og kulturhistorie

Studier af sønderjyske fortidsminder – Aktiv deltagelse i udgravninger – Indsamling af folkeminder – Medvirken i udstillingsarbejde.

Arbejdet ledes af mag. art. Birgitte Wistoft.

Lange kursus: 2 måneder januar–februar, 3 måneder marts–maj, 5 måneder januar–maj.

Korte kursus juni–november.

Løgumkloster Højskole, 6240 Løgumkloster

Tlf. (04) 74 40 40, kontor mandag–fredag kl. 10.30–13.00

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

GRAM
KØLEANLÆG

BRØDRENE GRAM $\frac{1}{5}$ · VOJENS

DANEBOD HØJSKOLE – ALS

4 ell. 8 måneders kursus fra september

4 måneders kursus fra januar

Tlf. (04) 46 41 12

Mogens Hemmingsen

**Vi skaffer
penge
til huse.**

Kreditforeningen Danmark

Storegade 31¹, Postbox 103,
6200 Abenrå. Tlf. (04) 62 74 00.

Sparekassen

Sydjylland